

INHOUD

1	VAN DE REDACTIE	3
2	ALV LANDELIJKE KNNV	3
	BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP	4
3	CURSUSDAG PLANTEN DETERMINEREN BIJ DE KNNV	4
4	OPMERKELIJKE VONDSTEN UIT HET TWEDE KWARTAAL 2011	4
5	DE KOP IS ER AF.....	7
6	PLANTEN ZOEKEN OP EEN VERLATEN BEDRIJVENTERREIN	8
7	MET DE PLANTENWERKGROEP HET (BALIJ)BOS IN	9
8	DE EDELSTENENBUURT IN ROKKEVEEN	10
9	STORM EN REGEN IN VIERHUIZEN.....	11
10	ORCHIDEEËNFJETSTOCHT DOOR ZOETERMEER	12
11	DE WILDE PLANTENGROEI VAN OOSTERHEEM.....	14
12	NEUENBURGER URWALD, OERBOSRESTANT EUROPESE LAAGVLAKTE.....	15
	GEZIEN IN ZOETERMEER.....	16
13	BOMEN EN BOSSEN	16
14	BOMENWANDELING OP ZONDAG 29 MEI.....	19
15	DE LIBELLEN VAN ZOETERMEER	20
16	KONINGINNENPAGE IN HET BUYTENPARK	21
17	ZWALUWNIEUWS	22
18	UIT HET VOGELDAGBOEK VAN ADRI DE GROOT.....	22
	BUITEN DE VERENIGING.....	26
19	VELDGIDS "BESCHERMDE PLANTEN EN DIEREN VAN ZOETERMEER"	26
20	FOTOWEDSTRIJD "PRIELENBOS IN BEELD"	27
21	BIJZONDERE ONTWIKKELINGEN IN JONGE (KLEI)BOSSEN.....	28
22	INVLOED VAN GEWICHTLOOSHEID OP DE LEVENSCYCLUS VAN ZANDRAKET.....	30
23	HET JAAR VAN DE VLEERMUIZEN	32
24	NOORDNATUURNIEUWS, ZOMER 2011	33
25	NATUUR- EN MILIEUAGENDA	34
	NAMEN	34
	IK WIL OOK LID WORDEN	34
	INDEX	35

Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis.

Zij zoekt haar journalisten, want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.

Doe 1x per 2 à 3 weken 2 uurtjes mee met de plantenwerkgroep.

Goeie sfeer, boeiend, leerzaam, nuttig.

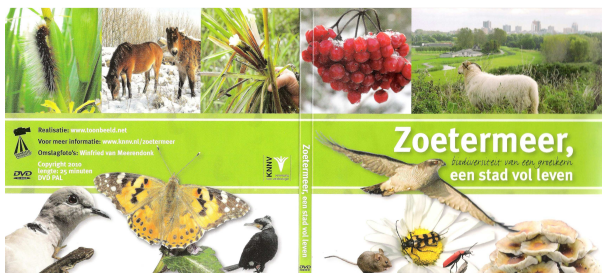
Informatie:

Joke de Ridder tel. 079-3616973

Zie het programma voor dit jaar in kwartaalbericht 72

Film: Zoetermeer, een stad vol leven, biodiversiteit van een groeikern

Halverwege de jaren '60 van de vorige eeuw werd Zoetermeer groeikern en groeide in 50 jaar tijd uit van een dorp van 9000 naar een stad van 120.000 inwoners. In mooie en sfeervolle beelden laat de DVD zien dat het groen onlosmakelijk deel uitmaakt van deze nieuwe stad. Dat levert een gezonde, groene leefomgeving en een reeks sterk van elkaar verschillende parken op met als gevolg een verrassende hoeveelheid plant- en diersoorten. Met het voltooiën van de wijk Oosterheem komt het eind van die groei in zicht. Voor de KNNV-afdeling Zoetermeer was dat de reden om deze DVD te laten maken. Het doel is de kijker uit te dagen om die soortenrijkdom zelf te gaan ontdekken.

Bestellen van de DVD kan als volgt:

Maak € 10 (leden € 8) over op postrekeningnr. 79436 t.n.v. A. Janssen te Zoetermeer onder vermelding van uw adres en telefoonnummer.

1 Van de redactie

Over de huidige klimaatverandering valt niet zoveel meer te discussiëren. Die is namelijk in volle gang, ook al weten we niet precies hoe het allemaal in onze regionen zal gaan uitpakken. Zeker is dat het ene na het andere meteorologisch record sneuvelt en dat dit voorjaar het droogste en op een na warmste is sinds we met serieuze metingen zijn begonnen! Vooral onze steden hebben daar last van. In de Metro van 31 mei jl. lasen wij dat de Maastrichtenaren die dag het Vrijthof in de binnenstad massaal hadden verlaten omdat, wij citeren: "bakstenen niet uitnodigen tot zonnebaden, koele terrassen en buitenstedelijke gebieden op deze zweterige dag waarschijnlijk veel meer". Om dat voor te zijn hebben de Londenaren in het net geopende en grootste winkelcentrum van Londen, "Westfield Shopping Centre" een "Living Wall" van 170 m. lang en 4,5 m. hoog opgericht. Deze verticale tuin wordt geheel computergestuurd voorzien van vocht en voedingsstoffen. Het bijzondere is echter dat deze peperdure voorziening bekostigd wordt uit de grotere omzet die de restauranthouders die uitkijken op deze wal denken te gaan maken. Door het aangename klimaat, de hogere luchtvochtigheid, het groene uitzicht en het geluid van kabbelend water blijven de klanten langer zitten en consumeren ze meer is de gedachte.

Dat het stadsklimaat in een stenen stad op hete dagen erg onaangenaam kan zijn is inmiddels alom bekend. Om die reden stelde het gemeentebestuur van Berlijn in de jaren '80 van de vorige eeuw al subsidies beschikbaar voor het aanbrengen van muurbegroeiingen in straten die te nauw waren voor straatbomen.

In Peking, een stad waar ruim 18 miljoen mensen wonen besliste het gemeentebestuur nog niet zo lang geleden dat een hele wijk plaats moest maken voor een park. Niet omdat de partijbonzen nu ineens zo'n zwak voor stedelijk groen hadden, maar omdat er jaarlijks honderden doden vielen vanwege de abominabele klimatologische omstandigheden aldaar. En dat ondergraaft het draagvlak voor het lokale bestuur in Peking.

Al met al geen vrolijk toekomstperspectief voor de stedeling hoewel wij in Nederland natuurlijk qua grootte (nog) geen steden kennen die ook maar enigszins vergelijkbaar zijn metropolen als Londen, Berlijn of Peking.

De vraag blijft of je ook als bewoner van Zoetermeer iets kunt doen om het klimaat in je eigen stad gunstig te beïnvloeden. Dat kan. Creëer een groene tuin (nooit meer dan één derde verhard), vang je regenwater op en geleidt dat via een regenton en tuinbeek naar je eigen tuinvijver. Laat je muren begroeien met klimplanten en vergroen je dak.

Naast alle klimatologisch zijn er ook volop biologische effecten van een opwarmend klimaat waarneembaar. Soorten van zuidelijke herkomst rukken op naar het noorden en exoten uit verre streken verschijnen, met of zonder menselijke hulp, in onze regionen. Er valt heel wat nog veel te ontdekken en KNNV'ers kunnen jaarlijks hun hart ophalen. Dat er onder deze invasieve exoten ook minder prettige organismen meekomen is inmiddels wel duidelijk. Als recent voorbeeld noemen we de eikenprocessievlinder die gedurende de laatste drie jaar vrijwel heel Zoetermeer hebben weten te koloniseren. Met hun brandhaartjes kunnen de rupsen van deze nieuwkomer in een bepaald ontwikkelingsstadium (na de derde vervelling) bij mensen gezondheidsproblemen veroorzaken.

Hoewel we dit type klimaatsvluchtelingen niet kunnen uitroeien is het wel mogelijk via inrichting en beheer van stedelijk groen en privétuinen te zorgen voor een zo gevarieerd mogelijke, evenwichtige groene inrichting. Daardoor krijgen allerlei natuurlijke vijanden de kans om ook in de stad te kunnen (over)leven en "plaagvorming" te beperken. Niets is meer plaaggevoelig dan een stenen ruimte, versierd met exemplaren van maar een of enkele plantensoorten. Daar hebben insectenetende vogels, vleermuizen en sluipwespen niets te zoeken. Wij KNNV'ers hebben maar een half woord nodig om aan de slag te gaan, toch?!

2 ALV Landelijke KNNV

Henk Lubberding

Op zaterdag 16 april vond de jaarlijkse algemene ledenvergadering (ALV) van de landelijke KNNV plaats, ditmaal in Naturalis in Leiden.

Het aantal aanwezigen bedroeg ongeveer 100.

Belangrijke punten:

- De KNNV bestaat dit jaar 110 jaar. Er zal op 1 oktober 2011 in Utrecht een jubileumcongres worden gehouden met als onderwerp: Natuurbescherming; verder zullen er in het kader van het jubileum 110 excursies gehouden worden
- Door kabinetsbezuinigingen op natuur wordt de samenwerking tussen “natuurverenigingen” steeds sterker
- De KNNV beleidsraad (een adviesclub) zal vergaderen op 12 november; daar zal ook worden gediscussieerd over de grootte van het landelijke KNNV bureau; veel afdelingen vinden namelijk de landelijke afdracht te hoog
- 2012 wordt het jaar van de bij
- Financiën worden deels overgebracht naar de Triodos bank
- Natura: er moet bezuinigd worden op Natura; nagegaan wordt of Natura kan worden samengevoegd met Mens en Natuur (IVN) en eventueel met andere bladen van natuurverenigingen
- De landelijke afdracht zal in 2012 niet structureel verhoogd worden, het bedrag wordt alleen verhoogd door prijscompensatie
- Ook KNNV Zoetermeer wordt geacht een jaarverslag te maken.

BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP

3 Cursusdag planten determineren bij de KNNV

Joke de Ridder

Heb je belangstelling voor planten en wil je wel meer soorten leren kennen? Probeer je wel eens een jou onbekende plant op te zoeken in een flora? Of begin je daar maar niet aan omdat die tabellen vol staan met moeilijke termen? Dan is dit je kans om daarmee om te leren gaan.

Op zaterdag 23 juli a.s. organiseert de KNNV afdeling Zoetermeer een cursusdag planten determineren onder leiding van Adrie Spruit. Adrie geeft al een paar jaar in Gouda de cursus: Wilde planten herkennen. We gebruiken de flora van Heukels, maar maken ook kennis met andere, bv. die van Eggelte flora. Het is niet nodig dat je deze boeken al in je bezit hebt.

Na een korte inleiding gaan we oefenen met planten, aan tafel maar ook “in het veld”.

Deze cursusdag is geschikt voor beginners. We beginnen met kijken hoe een plant, bloem of vrucht eigenlijk is opgebouwd. De dag is een voorproefje voor een in 2012 te organiseren plantencursus van meerdere avonden en/of zaterdagen. We kunnen dan dieper ingaan op verschillende plantenfamilies (ook grassen) en je leert steeds meer soorten herkennen.

Plaats: stadboerderij de Balijhoeve aan het Kurkhout 100 te Zoetermeer.

Tijd: van 11.00 tot 15.00 uur.

Kosten: € 7,50 (voor leden KNNV: € 5,-).

Koffie en thee zijn inbegrepen, lunch zelf meenemen.

Er kunnen maar 10 deelnemers geplaatst worden, dus geef je snel op. Aanmelden kan bij Joke de Ridder, tel. 079-3616973, e-mail jokederidder@ziggo.nl.

4 Opmerkelijke vondsten uit het tweede kwartaal 2011

Johan Vos

Zwaardherik (*Eruca vesicariain* Oosterheem

Op zaterdag 16 april troffen we tijdens een excursie in Oosterheem aan de Loirestroom in een braakliggend tuintje een witbloeiende kruisbloemige plant aan die we nog niet eerder in Zoetermeer hadden waargenomen. Bij nadere bestudering bleek dat het ging om zwaardherik). Ook zwaardherik wordt gekweekt om zijn oliehoudende zaden en slaat wel eens op uit gemorst zaad. Of dit zaad ook een (vast) bestanddeel is van vogelvoer is mij niet bekend. Met dank aan Joop Mourik voor de determinatie. De soort ontleent zijn naam aan de brede sterk afgeplatte snavel (als een zwaard, *Fig. 1*

Reinier Gillissen

Fig. 1 Zwaardherik plus vrucht

Johan Vos

Fig. 2 Bastaardpaardestaart

Bastaardpaardenstaart (*Equisetum x litorale*) in De Leyens

Van heermoes (*Equisetum arvense*) en holpijp (*Equisetum fluviatile*) is bekend dat ze zo nu en dan bastaarderen. Deze bastaardplanten bevatten eigenschappen van beide oudersoorten. Karakteristiek voor de bastaard is dat het eerste lid van de zijtak even lang is als de aanliggende stengelschede. Het materiaal uit De Leyens heeft meer kenmerken van fluviatile dan van arvense. Het leuke van deze vondst is dat deze soort na 15 jaar nog steeds op de oorspronkelijke groeiplaats aanwezig is!

Veelbloemige roos (*Rosa multiflora*) in opmars

) Rozen staan bekend om het feit dat ze lastig op naam te brengen zijn. Het net uitgekomen rozennummer van "Gorteria" tracht daar verbetering in te brengen. In vergelijking met de beknopte beschrijving uit de Heukels' flora biedt de aanvullende informatie uit Gorteria gelukkig veel extra houvast. Het gaat om een witbloeiende roos, afkomstig uit ZO-Azië, waarvan de 10 - 20 bloemen in een kegelvormige tros zijn gerangschikt. Heukels' 23ste druk spreekt van een tuinstruik die recent vaak verwildert en mogelijk inburgerd. Gorteria meldt dat veelbloemige roos veel langs rijkswegen en in parken wordt aangeplant, van daaruit verwildert en op tal van plaatsen is ingeburgerd. In de Verenigde Staten waar deze soort ook is ingevoerd vormt zij plaatselijk een plaag. De soort verspreidt zich o.a. met behulp van vogels die de vruchten eten en zo de zaden verspreiden. Hoewel de soort op veel vochtige/natte groeiplaatsen in Zoetermeer wordt aangetroffen heeft de plantenwerkgroep tot nu toe niet alle waarnemingen geregistreerd. Dit vanwege de onzekerheid van de determinatie. Het gaat om waarnemingen langs oevers (door heel Zoetermeer) en van verschillende bosgroeiplaatsen Westerpark, Balij, Prielenbos e.d.) Ook uit Rotterdam bereiken ons meldingen van woekerende veelbloemige roos in natte gebieden. Literatuurbron: Gorteria 35, nr 1-4, mei 2011, NCB Naturalis.

Poelruit (*Thalictrum flavum*) nog steeds in De Leyens aanwezig.

) In 2000 waargenomen en na 11 jaar nog steeds op deze groeiplaats aanwezig. Dat soorten, ook in de stad lang kunnen standhouden blijkt wel uit deze nieuwe waarneming. Het gaat om zo'n 25 exemplaren van deze in Zoetermeer zeer zeldzame soort op deze groeiplaats, in een greppel onderaan het talud van randstadrail. Het talud, inclusief de greppel worden twee keer per jaar gemaaid met als gevolg dat de planten niet in bloei komen en zich dus ook niet kunnen verspreiden. Volgens de Heukel's flora is deze slootkantensoort in onze regio's (laagveendistrict) algemeen voorkomend maar in Zoetermeer is dit bij mijn weten de enige groeiplaats!

Johan Vos

Fig. 3 Veelbloemige roos bij station Centrum-West

Annet de Jong

Fig. 4 Gemaaide greppel waar de Poelruit voorkomt in de Leyens

Rapunzelklokje (*Campanula rupunculusin* Rokkeveen

) Op de geluidwal bovenaan bij de Balijsbrug ter hoogte van de poldertuinen op 5 juni aangetroffen. Het gaat om een aantal exemplaren in het gras dat dit jaar voor het eerst als hooiland wordt beheerd. Rapunzelklokje is een beschermde plant uit de Zoetermeerse Veldgids die nog maar enkele keren (langs het spoor van Randstadrail) is waargenomen. Ook landelijk gezien is het een zeldzame verschijning (rode lijst) die het meest voorkomt in het zuiden en oosten van ons land.

Johan Vos

Fig. 5 Rapunzelklokje op de geluidswal

Gemeente Zoetermeer

Fig. 6 Cultuurvariant van Kluwenklokje

Kluwenklokje (*Campanula glomerata*) in Meerzicht

Sinds de publicatie van de Veldgids worden opvallend veel "Veldgidssoorten" in Zoetermeer (her)ontdekt. Zo werd op 9 juni het kluwenklokje door een aannemer uit Meerzicht gemeld. Hoewel ik in eerste instantie, o.a. door de gigantische afmetingen van de bladeren, twijfelde aan de determinatie van deze soort heb ik de foto ter controle doorgestuurd naar FLORON. De diagnose van Joop was dat het inderdaad kluwenklokje is, waarschijnlijk een opgepompte cultuurvariant. Eddy Weeda schrijft hierover in de

Ecologische flora "Kluwenklokje wordt veel als sierplant gekweekt maar is dan in een vorm die in alle delen veel groter is dan de planten die in het rivierengebied en Zuid-Limburg worden aangetroffen".

5 De kop is er af

Fred Reeder

Het start van het nieuwe seizoen van de plantenwerkgroep is een feit! Ik heb het even nagekeken en bijna ieder jaar heb ik het "genoegen" als eerste het verslag samen te mogen stellen, zo ook van deze 7de april 2011. Joke, Wim, Tilly, Marja, Bob, Anke, Herman en Fred ontmoetten elkaar dit keer bij de ingang van "Burggolf", de lokale golfbaan in het Westerpark. Dit jaar hebben we ons als doel gesteld om planten in kaart te brengen in KM-hokken die we vele jaren geleden voor het laatst hebben bezocht. Dit gedeelte van Zoetermeer (KM-hok 30.56.35) hebben we in 1998 voor het laatst bezocht. Ook dit KM-hok staat dit jaar twee keer op ons programma.

Bob is bekend op dit terrein dus ging hij voorop. Door de golfvelden hadden we zo gedacht maar dat ging niet helemaal op. We hadden nog geen 50 meter afgelegd of we werden al gadeslagen door een vertegenwoordiger van "Burggolf". Hij kwam snel aangereden op zo'n elektrisch golfwagentje om te vragen wat we daar deden en om ons erop te wijzen dat we verboden gebied betraden. Wij deelden de man mee dat dat volgens ons niet het geval was. Daarop wijzigde hij zijn standpunt in "volgens de officiële regels van de gemeente" zal dat wel zo zijn maar het is hier "levensgevaarlijk". Dat was een ander verhaal. Ons werd omstandig uitgelegd wat de gevaren waren en hij wees ons een alternatieve route door de golfvelden aan. Dus die dan maar gevolgd. De voorjaarsflora in Zoetermeer biedt altijd zo ongeveer dezelfde soorten. Van speenkruid, look zonder look, hondsdraf en dergelijke tot en met de rozetten van jacobskruiskruid.

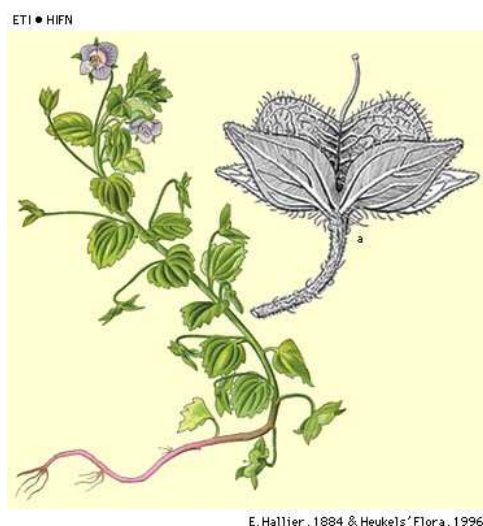

Fig. 7 Grote ereprijs

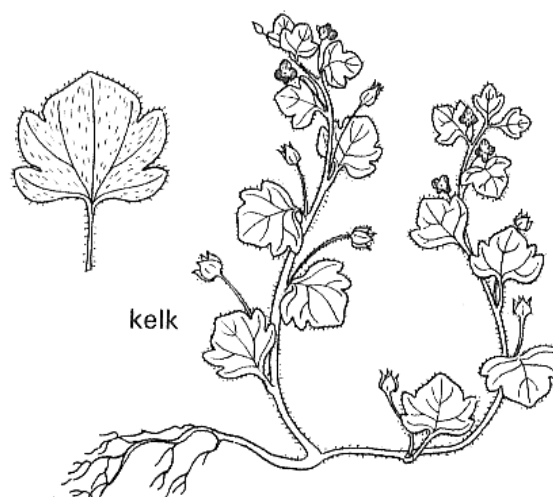

Fig. 8 Klimop-ereprijs

De verschillende soorten ereprijs gaven aanleiding tot discussie. Wim's nieuwe determinatieboek werd, evenals de Heukels' flora regelmatig geraadpleegd. Dit leidde tot de constatering dat grote ereprijs en klimop-ereprijs met zekerheid aangestreept konden worden. Al loerend en spiedend passeerden we de golflinks. Ook de daar aanwezige golfers meenden ons er nog even op te moeten wijzen dat we groot gevaar liepen. Een ontsnapte goudfazant die reeds eerder in Zoetermeer was gesignaleerd kruiste ons pad. De eerste zwartkoppen en fitissen waren te horen. Het was een mooie avond. De steile helling langs de erboven gelegen golfgrasmat was volledig bedekt met grote brandnetel. Daar dit een stikstofminnende plant is zou dit wel eens te wijten kunnen zijn aan de overdaad aan meststoffen die uitregent vanuit het bovenliggende veld. Verderop was de aanwezigheid van deze stikstofminnaar dan ook opvallend minder aanwezig. Andere plantensoorten waren hier dan ook opvallend meer aanwezig. Marja spotte een prachtige ransuil die ons op ooghoogte vanuit een boom aanstaarde. Dit maakte de avond zo vroeg in het seizoen weer bijzonder. De plantenwereld was, zoals te verwachten veel minder spectaculair. De kop van het plantensoekseizoen is er weer af, daarbij aantekendend dat dat gelukkig alleen geldt voor het seizoen en niet voor de deelnemers ten gevolge van een golfbal. Uiteindelijk ging iedereen dan ook weer tevreden en onbeschadigd naar huis.

6 Planten zoeken op een verlaten bedrijventerrein

Joke de Ridder

Op 21 april om 19.00 uur precies, het was een heel mooie avond, verzamelden we op een locatie waar je nou niet meteen aan denkt als je naar planten wilt kijken: het bedrijventerrein Lansinghage. Het is een uithoek van Zoetermeer (slechts een klein deel van het kilometerhok valt nog binnen Zoetermeer). Vlak bij mijn werk en dus was ik wel benieuwd wat er zoals groeide. In de pauze had ik er nog nooit rondgelopen. We zetten de fietsen vast aan een hek en hurkten meteen neer om tussen de stoeptegels de plantjes te bekijken. We waren daar meteen een aardige tijd zoet en Johan maakte zich al zorgen dat we de rest van de avond niet aan interessante stukjes toe zouden komen. Maar tussen de stenen was het al zo interessant! We vonden natuurlijk straatgras, en vroegeling, zandraket, en zandhoornbloem. Deze laatste konden we verderop vergelijken met de kluwenhoornbloem (met veel bloemen bij elkaar in kluwens), en de gewone hoornbloem.

Bij een vergeet-mij-nietje wilde Wim zijn zelf samengestelde tabel uittesten en dat lukte bijna! Het moest een veelkleurig- of een akkervergeet-mij-nietje zijn. En ja, Johan zag meteen dat het een akkervergeet-mij-nietje was, dit vanwege de relatief lange vruchtstelen die een hoek van 45 - 60 graden (vaak gekromd) met de as van de bloeiwijze. Het veelkleurig vergeet-mij-nietje kom je trouwens niet zo vaak tegen in Zoetermeer.

Tussen stoeptegels zijn plantjes natuurlijk altijd pietepouterig. Helaas was op veel plekken langs de struiken alweer geschoffeld. Toen we dan ook even verderop een nog niet gemaaid stukje groen tegenkwamen doken wij verrukt in de frisse grote planten.

Het leverde o.a. bijvoet en veenwortel op.

Bij een van de bedrijven was een smalle groentetuin aangelegd, met tuinbonen en uien, deze mochten helaas niet meetellen. Ergens anders stonden appelboompjes te bloeien, dat waren leuke verrassingen. Het leukst was toch wel de winterpostelein, met kleine witte bloemetjes. Misschien kwam hij oorspronkelijk ook uit het groentetuintje?

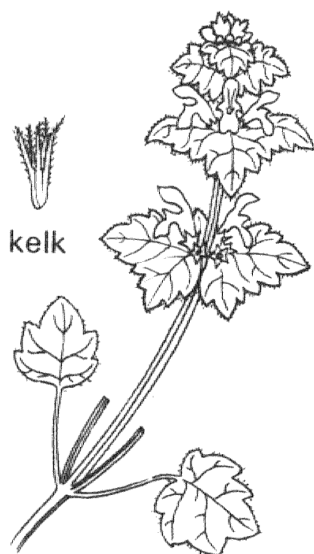
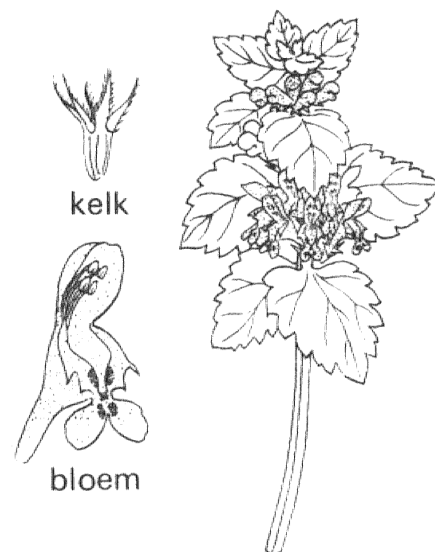

Fig. 9 Hoenderbeet

Kelle & Sturm(1980)Plantengids(Utrecht)Prisma
Fig. 10 Paarse dovenetel

We konden goed het verschil zien tussen hoenderbeet en de paarse dovenetel, zij stonden vlak bij elkaar. De hoenderbeet heeft stengelomvattende blaadjes en de bloemen zijn veel intenser van kleur.

De familie van de ooievaarsbekken is ook een lastige. Ze stonden ook nog niet allemaal in bloei, dus lukte dat niet helemaal. Het blad van een slipbladige ooievaarsbek lijkt dan ineens heel veel op dat van een scherpe boterbloem. Haagwinde en akkerwinde ook allebei gevonden, deze zijn zonder bloemen aan het verschil in de bladeren wel goed te onderscheiden.

We kwamen uiteindelijk toch nog bij het water. Maar hoewel op de soortenlijst van 10 jaar geleden allerlei waterplanten genoemd zijn, konden wij er niet veel van terugvinden. Wel vonden we nog speenkruid in bloei, terwijl het de laatste dagen zo warm is geweest dat we zelfs margrietten vonden die bijna in bloei stonden.

Ik wist niet dat er op een bedrijventerrein zoveel verschillende planten te zien waren. Het was een heel leuke avond en ik zie al uit naar de volgende keer dat we hier komen, om nog meer planten te herkennen omdat ze dan zullen bloeien.

7 Met de plantenwerkgroep het (Balij)bos in

Tilly Kester

Zaterdag 7 mei was een mooie zonnige dag. Anke, Johan, Herman, Fred J, Wim en ik troffen elkaar aan de Rokkeveense kant van de Balijbrug voor een inventarisatieronde in een deel (Km-hok 30.57.41) van het Balijbos. We hebben een paar bosvakken bekeken waar zich inmiddels een kruidlaag met een aantal bos(rand)soorten aan het ontwikkelen is. Opvallend was dat in de ondergroei veel zaailingen van struiken en bomen waren verschenen met o.a. zomereik, es, gewone esdoorn, veldesdoorn, meidoorn, lijsterbes, vogelkers, vlier en wilde liguster. We troffen zelfs een zaailing van paardenkastanje (niet ver van de zaadbron) en van een tamme kastanje aan.

Goed te zien was dat de ontwikkelende kruidlaag per boomsoort verschilt. Naarmate meer licht de bodem bereikt wordt de kruidlaag van lichtbehoefte soorten uitbundiger. Essen laten het meest licht door en daar was de kruidlaag (met veel grassoorten) dan ook vrijwel compleet bodembedekkend. "Echte" schaduwverdragende bosplanten zijn, op een paar varensorten na nog erg zeldzaam in dit jonge bos. Langs de rand van een vak stond echte valeriana. In een vak met jonge eiken ontdekten we een monocultuur van zaailingen van look zonder look, een echte bosrandsoort die de concurrentie blijkbaar een slag voor is geweest.

Fig. 11 Look zonder look onder zomereik in het Balijbos

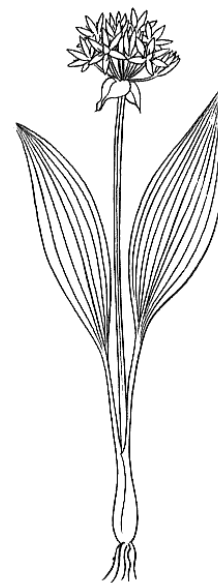

Fig. 12 Daslook

Tilly Kester Kelle & Sturm(1980)Plantengids(Utrecht)Prisma

In de kardinaalsmuts en vogelkers zaten hier en daar nesten van spinselmotjes met de rupsen erin. De rupsen van de vogelkers zijn iets lichter van kleur dan die van de kardinaalsmuts. Totaal ingesponnen bomen hebben we in het Balijbos niet gezien. Dit bevestigt wat biologen altijd al beweerd hebben. Plaagsituaties horen bij de stad met zijn monotone soortkeuze en strak geschoren gazonnetjes. Zelfs een zeer jong bos als de Balij biedt blijkbaar al voldoende leefplekken voor natuurlijke vijanden.

En de kornoeljes waarvan bekend is dat de vogels de bessen verspreiden. Als kornoeljes bij onze zoektochten opduiken zijn we gauw geneigd om te kiezen voor de inheemse rode kornoelje (*Cornus sanguinea*). In Zoetermeer is in het stedelijk gebied in de jaren '70 veel witte kornoelje (*Cornus alba*,

tegenwoordig bekend onder de naam *Cornus sericea*, Canadese kornoelje) aangeplant. Deze soort heeft de reputatie van een echte woekeraar verworven en zaait zich daarnaast ook nog eens gemakkelijk uit. De belangrijkste verschillen:

	Rode kornoelje	Canadese kornoelje
Kleur bessen	Blauw-zwart	Wit, soms blauwachtig aangelopen
Kleur onderkant blad	Groen	Grijsgroen tot wit
Beharing onderkant blad	Kaal, aangedrukt behaard	Egaal behaard

NB: de bladvorm van de witte kornoelje is zeer variabel en dus ongeschikt als determinatiekenmerk. Om definitief te kunnen vaststellen of en in welke mate de Canadese kornoelje, naast de rode in het Balijbos voorkomt dient nader onderzocht te worden.

Omdat het mooi weer was, vlogen er ook diverse vlindersoorten zoals bont zandoogje, landkaartje (de oranje voorjaarsvorm), citroenvlinder en diverse witjes.

In het laatste vak zagen we dauwbraam, groot heksenkruid, mannetjesvaren, een stekelvaren en een enorme grote plek met daslook. Op dat moment kwam de boswachter Jenny van Leeuwen even kijken en na kennismaking vertelde ze dat iets verderop ook daslook staat. Haar idee was dat het daar met gedumpt tuinafval terecht zou zijn gekomen. De vraag is wie in Zoetermeer zoveel (beschermd) daslook in zijn tuin heeft dat hij of zij dat diep in het Balijbos gaat dumpen? Daar vlakbij stond ook een gevlekte aronskelk met opvallend grote bladeren en een even zo grote bloeikolf.

Toen we terugliepen naar onze fietsen zagen we langs de randen nog al wat brede wespenorchis opkomen.

Johan heeft in totaal 85 soorten gestreept.

8 De edelstenenbuurt in Rokkeveen

Wim de Liefde

KM-hok 305753, x=92km, y = 450km

Deelnemers: Johan Vos, Tilly Kester, Anke de Bruyn, Joke de Ridder, Herman Groenewegen, Fred Reeder en Wim de Liefde

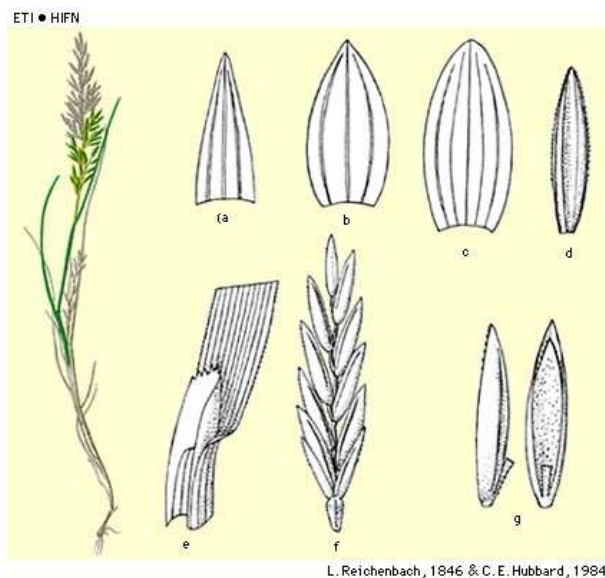

Fig. 13 Stijf hardgras

Fig. 14 Dwergviltkruid

Het was een prachtige avond, die van de 19de mei, zeker wat het weer betreft. Allereerst de "Christo kunst" van de spinselmotjes. Ik denk dan: heeft de kunstenaar dit van de natuur afgekeken. De bomen (van het geslacht *Prunus*) in het gelid (2 x 4) op een rechthoekig grasveld en alles bedekt met een ragfijn spinsellaagje, vooral de stammen vallen op. Hoeveel van die motjes zijn hier aan het werk geweest. Is het een bijzonder gezicht als die motjes uitkomen? Ik weet het niet.

Om de hoek van waar Joke de Ridder woont vond iemand stijf hardgras, nieuw voor dit KM-hok. We speurden door grasbermen langs een oude sloot met kraakhelder water. Het leek of in een week tijd de zomer losgebarsten was, of alles in een keer aan het uitkomen was en dat twee weken vroeger dan normaal. Dit is het droogste voorjaar in tientallen jaren horen we op het nieuws, met in totaal slechts 50 mm neerslag. Alle grassen lijken al bijna uitgebloeid.

Onze route was vanaf de Diabaas via de Briljant, een stuk Edelsteensingel, 4e Stationsstraat naar de Watertoren. Door het hoge riet langs het water (in het Burgemeester Hoekstrapark). Langs een bomerrij en via de Prismalaan en Juweellaan terug naar de Briljant en de Diabaas.

Terugggevonden: dwergviltkruid (aan de voet van de watertoren) en een paar rietorchissen (moeilijk op naam te brengen) verborgen tussen het riet. Gewikt en gewogen met de Heukels' als gids over heggenwikke of smalle wikke. Uiteindelijk gaven de zeer ongelijke kelktanden de doorslag, heggenwikke dus.

Op het laatste stuk van de route nog een stuk of zes soorten gevonden en zo kwamen er 117 soorten op het lijstje van Johan. Zelf heb ik 83 soorten genoteerd.

Als ik mijn lijstje vergelijk met de 219 soorten die ooit eerder gevonden zijn in dit KM-hok, dan komen daar tenminste de volgende 15 soorten bij.

1	06452	braam	Rubus spec.
2	00649	sint-janskruid	Hypericum perforatum
3	05035	spoorbloem	Centranthus ruber
4	05117	schijnaardbei	Potentilla indica
5	00654	biggenkruid, gewoon	Hypochaeris radicata
6	01804	raapzaad	Brassica rapa
7	00571	ooievaarsbek, zachte	Geranium molle
8	01206	silene, blaas-	Silene vulgaris
9	01227	lijsterbes, wilde	Sorbus aucuparia
10	00080	akelei, wilde	Aquilegia vulgaris
11	01170	helmkruid, knopig	Scrophularia nodosa
12	00081	zandraket	Arabidopsis thaliana
13	00276	hardgras, stijf	Catapodium rigidum
14	00011	zevenblad	Aegopodium podagraria
15	01347	ereprijs, veld-	Veronica arvensis

Het lijkt erop dat wat wij waarnemen maar een deel is van wat er allemaal te vinden is. Ik had het naar mijn zin deze avond. Struinen door het gras, klauteren om onder een brug te komen. Op ontdekkingsreis door onze eigen stad.

9 Storm en regen in Vierhuizen

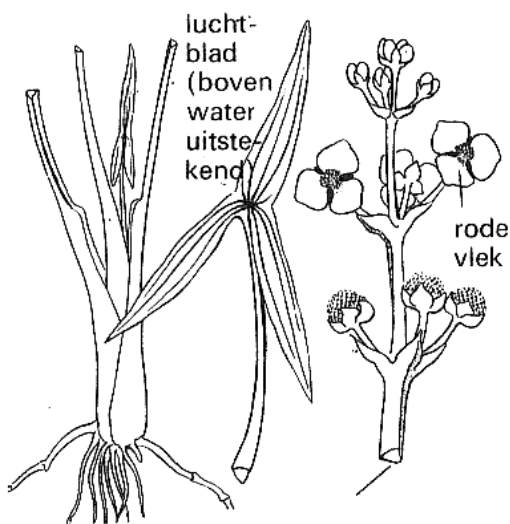
Fred Reeder

Met windkracht 5 tot 6 in de rug fietste ik op 26 mei jl. soepeltjes langs de Meerpolderdijk naar de Geerweg op de grens van Leidschendam en Zoeterwoude. Daar lag het doel van deze extra avond inventariseren van de plantenwerkgroep, de weilanden van boer van Leeuwen. Deze boer heeft tezamen met twee andere eigenaren grootse plannen met de in zijn bezit zijnde weilanden in de polder. Deels zullen deze worden ingericht als licht bemest weiland, enkele percelen zullen zelfs helemaal niet meer worden bemest. Tot slot zullen er enkele percelen worden afgegraven om plas-dras te worden. Er komt een vogelpoel en in sommige sloten zal het waterpeil worden verhoogd.

Via IVN en Henk Lubberding kregen wij het verzoek om de plantengroei in deze weilanden eens te bekijken en vast te leggen. Aldus gedaan. Zwaar trappend tegen de wind in kwamen de anderen aan gefietst. Sommige meenden echter dit keer maar voor de auto te moeten kiezen. Het zij hun, gezien de wind, vergeven. De bewoner van kaasboerderij Vierhuizen kwam ons uitleggen waar de weilanden precies lagen die binnen het plan vallen en tegen de storm in wandelden wij naar het beoogde beginpunt. Boer Freek van Leeuwen, die het verzoek had gedaan, kwam ons tegemoet en wandelde een stuk mee. Daar het nog vroeg in het seizoen was hebben we de gebieden waar de weidevogels zitten natuurlijk niet bezocht en onze aandacht gericht op een gewoon stuk weiland.

Grutto's, tureluur en scholekster hielden ons nauwlettend in de gaten. Het was inmiddels flink gaan regenen waarna sommigen hun regenpakken aantrokken. De streeplijst vloog door de lucht om nooit meer gevonden te worden. Maar niets weerhield ons om toch te beginnen. De slootkanten waren eigenlijk het interessantst. De weilanden zelf voor ons eentonig.

Kelle & Sturm(1980)Plantengids(Utrecht)Prisma

Fig. 15 Pijlkruid

L. Reichenbach, 1846

Fig. 16 Oeverzegge

Engels raaigras, geknikte vossenstaart, grote vossenstaart, fioringras, kweek, ruw beemdgras en gestreepte witbol werden door Fred aan de binnenkant van zijn jack op een papiertje geschreven. Maar het werd te gek en op een drafje ging het richting een schapenkot om daar tezamen met de schapen de bui af te wachten. Marja en Herman hielden het toen voor gezien en bliezen de aftocht. Boer Freek, Joke, Anke, Tilly, Henk en Fred vervolgden toen de bui overdreef de tocht langs de sloten.

Perzikkruid, pijlkruid, mannagrass, hangende en oeverzegge, ridder-, water- en kluzenzuring, sterrenkroos, klein en veelwortelig kroos waren enige van de totaal zo'n 42 planten die werden genoteerd. Vanuit de richting Den Haag kwamen weer donkere wolken opzetten en we besloten het schapenkot maar weer op te zoeken. Net op tijd dit keer. Na een klein kwartiertje schuilen zijn we maar naar de fietsen gewandeld. We vonden het na anderhalf uur storm en af en toe regen wel genoeg voor deze keer. Wij zijn benieuwd wat het nieuwe beheer van boer Freek gaat opleveren en zijn vast van plan om ook dit jaar nog eens te komen kijken.

10 Orchideeënfietstocht door Zoetermeer

Johan Vos

Het was een warme zaterdag die 4de juni. Joke en ik hadden afgesproken bij de Balijbrug, zuidzijde om 10.00 uur. Ons eerste doel was het poldertuinengebied, een restant van de Floriade '92. Indertijd zijn hier verschillende natuurlijke milieus gemaakt die zoveel mogelijk van elkaar moesten verschillen en dienden te verwijzen naar landschapstypen uit deze regio. Vervolgens zijn de verschillende "tuinen" geënt met soorten die volgens de "deskundigen van toen" in die landschapstypen thuis hoorden.

Achteraf concluderend is dat een hachelijke zaak gebleken of anders gezegd, de natuur heeft blijkbaar weinig op met onze neiging om de natuur te willen indelen. We hebben ons wat de orchideeën betreft beperkt tot de bloemrijke heuvels, de zandtuin (een tuin waar onze rivierduinen zijn nagebootst) en de kleituin. Het gaat hier om brede orchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *majalis*), vooral op de klei, die ten tijde van ons bezoek nagenoeg was uitgebloeid, rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*) en vooral veel overgangsvormen. Om onderscheid te kunnen maken tussen beide ondersoorten zijn de volgende eigenschappen van belang.

	Brede orchis	Rietorchis
Bloemkleur	Veelal donkerpaars	Licht paarsrood tot roze

	Brede orchis	Rietorchis
Bladstand	Schuin afstaand	Stijf rechtopstaand
Bladvorm	3-4 keer zo lang als breed	4-6 keer zo lang als breed
Bladvlekken	Gevulde vlekken	Ringvormige vlekken
Lip	Met grote middenlob	Met kleine middenlob
Bloeitijd	Optimum rond half mei	Optimum in juni

Gedurende deze tijd van het jaar zijn er echter veel exemplaren die eigenschappen uit beide kolommetjes bezitten. Zeker is dat orchideeën met opvallend veel kenmerken van brede orchis in dit gebied voorkomen.

Vervolgens zijn we naar de natuurtuin gegaan waar al jaren een teruggang in het orchideeënbestand wordt geconstateerd. Ook de diversiteit aan soorten loopt daar terug. Als oorzaak wordt nogal eens verzuivering (voedselverrijking) genoemd. Hiertegen pleit dat de populatie moeraswespenorchis (*Epipactus palustris*) zich daar jaarlijks uitbreidt, terwijl deze soort juist gebonden is aan een voedselarm milieu. De status van de gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*) in de natuurtuin is altijd wat obscuur geweest. Hoewel we in Zoetermeer beschikken over kalkrijke kleigrond en de bosorchis (*Dactylorhiza maculata* subsp. *fuchsii*) altijd als kansrijk voor Zoetermeer is ingeschat, is door een aantal deskundigen juist de aan zuurdere milieus gebonden *Dactylorhiza maculata* subsp. *maculata* vastgesteld.

Fig. 17 *Moeraswespenorchis*

Kelle & Sturm(1980)Plantengids(Utrecht)Prisma

Fig. 18 *Gevlekte orchis*

Inmiddels zijn er van deze populatie in de natuurtuin nog maar een paar exemplaren over. De gevlekte orchis uit de natuurtuin valt op door de licht lila kleur (tot witachtig met donkerpaars honingmerk) van de bloemtros. Vervolgens hebben we de inmiddels vrijwel uitgebloeide grote keverorchisplanten (*Neottia ovata*) uit het Westerpark bekeken. Wat opviel was dat ze tussen de sterk woekerende vegetatie ter plekke moeilijk te vinden waren. We schatten de populatie op zo'n 25 exemplaren. Toen hebben we de plek naast de invalide vissteiger iets verdrop bezocht maar daar waren slechts enkele rietorchissen over van wat ooit een rijke groeiplaats was. Hier lijkt betreding en verzuivering wel een rol gespeeld te hebben. De hele oever was nu begroeid met wilgen en elzen die blad en schaduw veroorzaakten.

Toen naar de begraafplaats aan de Hoflaan. Daar hebben we vooral gezocht naar de bijenorchis (*Ophrys apifera*) en die daar ook teruggevonden. De soort vertoonde, ten tijde van ons bezoek de eerste bloemen. Joke en ik kwamen tot 25 exemplaren maar denken dat het er veel meer zijn. Verder is de begraafplaats vooral bekend om de vele atypische rietorchissen (met gigantische bloemtrossen aan het water) De gevlekte orchis hebben we hier niet meer aangetroffen.

Vervolgens nam Joke afscheid en ben ik alleen richting natuurvriendelijke oevers in De Leyens gereden. Daar trof ik in een strook grenzend aan de voetsloot, ter hoogte van de volkstuinten een gigantische populatie brede/rietorchis aan. Een conservatieve schatting van het aantal komt uit op zo'n 3500 exemplaren!

Na deze vreugdevolle constatering (de temperatuur was inmiddels aardig opgelopen en het was rondit benauwd geworden) ben ik naar het Prielenbos gefietst om daar het aangrenzende hooilandje, mijn laatste doel te bezoeken. Daar viel "de oogst" enigszins tegen, hoewel ik niet meer de energie had om het hele gebied systematisch af te struinen. Ook hier vooral uitgebloeiende brede orchis en veel overgangsvormen met rietorchis. Daarna mijn dorst wezen lessen bij Aa/zicht. Het was inmiddels 15.30 uur en ik was vrijwel uitgedroogd.

11 De wilde plantengroei van Oosterheem

Anke de Bruijn

Donderdag 9 juni omstreeks 19.00 uur stonden Johan, Tilly, Wim en ik te wachten of er misschien nog iemand zou komen, toen "Opa Jan", met kleinzoon in het zitje aan het stuur langs kwam. Jan (van Klink) was vroeger de gemeentelijke beheerder van de recreatiegebieden maar is inmiddels met pensioen. Toen er na een praatje nog niemand bijgekomen was vertrokken we met de fiets naar de Schuddebeursstraat hoek Schiebroekstraat. Daar de fietsen op slot gezet en langs/onder het viaduct van Randstadrail begonnen we onze zoektocht.

Vooraf aan de vele korenbloemen was te zien dat er hier niet alleen spontane vegetatie stond, maar dat er ook flink was bij gezaaid. Verder volop bolderik, wilde ridderspoor, gele ganzenbloem, avondkoekoeksbloem, bonte en smalle wikke en de nodige grassen zoals kweek, Engels raaigras, ruw beemdgras gestreepte witbol, duist en rietgras. En ook de rode, witte en basterdklaver, die altijd weer enige studie vragen. De rode klaver heeft vlak onder het bloemhoofdje een krans van kleine blaadjes, de basterdklaver halverwege de bloeistengel en de witte heeft geen blaadjes aan de bloeistengel. De kleur is niet altijd een betrouwbaar determinatiekenmerk, want de witte verkleurt soms naar roze en de rode klaver kan ook wel eens wit zijn.

Verder vonden we een rolklaver, die bij nadere bestudering de rechte rolklaver bleek te zijn (stengels rechtopstaand en hol en de bloemknoppen lichtgeel en niet rood zoals bij de gewone rolklaver) Op de fiets gingen we daarna een stukje verder langs het water, in de hoop om bij de kruising wat waterplanten te kunnen vinden, maar omdat we geen goed schepgereedschap hadden, hebben we niet veel kunnen vinden, behalve een half verdronken winkelwagentje en een grote plastic tas van Ikea. Maar wel o.a. klein streepzaad, veel wilde cichorei, veenwortel, een mini eikje van ongeveer 30 cm verstopt aan de rand van de tamelijk droge sloot en tot onze vreugde ook enkele planten van de grote ratelaar. De door elkaar heen groeiende 4-zadige- en smalle wikke veroorzaakten eerst wat verwarring, maar met hulp van de flora kwamen we er uiteindelijk wel uit.

Verder lopend naar de Zegwaardseweg, met de fiets aan de hand, zagen we o.a. kompassla (naast elkaar planten met en zonder ingesneden blad), uitstaande melde, die duidelijk liet zien waarom hij zo heet: de wijd uitstaande horizontale takken, en verder ook vrij veel harige ratelaar en een gele of oosterse morgenster (moeilijk te zien, omdat de bloemen op dat tijdstip natuurlijk geheel gesloten waren), slijpbladige ooievaarsbek, middelste teunisbloem, gele kamille, en pastinaak met gele bloeischermen en (uitgebloeiende) blaassilene.

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:NymphoidesPeltata-flower1.jpg>

Fig. 19 Watergentiaan

Fig. 20 Witte waterlelie in de Zegwaardsewetering

Om 21.00 uur eindelijk bij de Zegwaardseweg. Nog steeds prachtig weer, nauwelijks wind en een schitterend rode lucht met ook nog een paar langs drijvende grote luchtballonnen. Hier vonden we nog harig wilgenroosje, smeerwortel, uitgebloeid raapzaad, gewone klit, grote egelskop, witte waterlelie, gele lis, moerasvergeet-mij-nietje, heen, watergentiaan en gewone rolklaver. Om half tien besloten we dat het tijd werd om huiswaarts te gaan. We bleken toen 118 soorten gevonden te hebben. Welgeteld 1 (één!) meer dan in 2001, toen dit KM-hok ook geïnventariseerd was.

12 Neuenburger Urwald, oerbosrestant Europese laagvlakte

Johan Vos

Dat we willen dat onze nieuw aangeplante bossen in Nederland er natuurlijker gaan uitzien wordt inmiddels breed gedragen. Hoe zo'n natuurlijk bos in de praktijk beheerd moet worden is echter nog lang niet altijd even duidelijk. Onder andere om die reden zijn we de laatste decennia op zoek naar de laatste restanten natuurbos van het Europese laagland.

Ons laatste Nederlandse oerbos (het 180 ha. grote Beekbergerwoud) hebben we overigens al in de periode 1869 - 1871 gekapt. In die tijd bestonden er nog geen natuurbeschermingsorganisaties maar Frederik Willem van Eeden, een bekend Nederlands amateur plantkundige en vader van de schrijver Frederik van Eeden schreef in 1886 over dit woud: "Dit bosch had als monument van de voormalige natuur van ons land niet minder waarde dan oude gebouwen voor de geschiedenis der vaderlandsche kunst, en het redden van zulke merkwaardige plekjes uit sloopershanden moest aan de Koninklijke Akademie van Wetenschappen worden opgedragen".

Met name in de jaren '80 van de vorige eeuw ontstond er vanuit de hierboven geschetste achtergrond onder bosbouwers en biologen grote interesse voor een tweetal oerbosrestanten uit Nedersachsen (Oost-Friesland/Duitsland). Dat waren het Neuenburger Urwald bij het dorp Neuenburg en het Hasbruchter Urwald, westelijk van Bremen gelegen. Zo halverwege de jaren '80 heb ik beide bossen ook zelf mogen bezoeken. De eerste vraag die bij zo'n bezoek opkomt is waar deze bossen hun oerstatus aan te danken hebben of anders gezegd wat maakt een bos tot een oerbos?

Een oerbos is een bos met een hoge natuurlijkeheidsgraad. Dat betekent o.a. dat er op de bewuste plek altijd al bos geweest moet zijn, dat de abiotische omstandigheden ter plekke niet of nauwelijks gewijzigd zijn en dat er geen verstoring menselijk handelen moet hebben plaatsgevonden. Het Neuenburger Urwald voldoet voor een belangrijk deel aan deze criteria. Al in 1428 wordt het bos in een aantal akten genoemd en ook op de kaart van Blaeu uit 1610 is het bosgebied "Neuenburger Holz" terug te vinden. Lange tijd bestond het weiderecht en het recht om "dorre bomen te oogsten". Later zijn grote delen van het bos ontgonnen (tot 80%!) maar het huidige reservaat behoort daar niet toe.

Fig. 21 Neuenburger Urwald met een ondergroei van hulst en bosanemoon

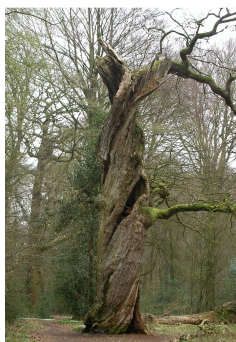

Fig. 22 1000-jarige eik

Fig. 23 Witte klaverzuring

Johan Vos

Pas in 1943 wordt het bos officieel een staatsnatuurreservaat. In de oorlogsperiode worden echter veel bomen geveld om in de brandhoutvoorziening van de koukleumende bevolking te voorzien. In de jaren '70 worden er beuken geveld om de oude (1000-jarige?) eiken vrij te stellen en zo het karakter van het oude beweide bos als cultuurmonument te handhaven. Tevens zijn er toen ook jonge eiken geplant.

Resumerend kunnen we stellen dat van het 650 ha grote Neuenburger Holz het bosreservaat Neuenburger Urwald (ca. 25 ha groot) altijd bos is geweest en dat de bodem ter plekke nooit bewerkt, bemest of ontwaterd is. Wel hebben er lokaal versturende activiteiten plaatsgevonden doordat er op beperkte schaal leem is gewonnen of zaagkuilen zijn gegraven om dikke bomen ter plaatse te kunnen bewerken. Verder worden er in een bos natuurlijk altijd bomen ontworteld en graven vossen en dassen in de bodem maar dat zijn de natuurlijke processen die in elk bos plaatsvinden. In vergelijking met de minst onnatuurlijke bossen in Nederland is de natuurlijke graad van het Neuenburger Urwald echter hoog. Voor mij was het inspirerend en leerzaam om na zo'n 25 jaar opnieuw dit bos te kunnen bezoeken.

Hieronder een impressie:

Het was 6 april en grote delen van het bos waren geplaveid met bosanemoon, altijd weer een prachtige aanblik, alsof het gesneeuwd heeft. De hoge struiklaag bestond voor het grootste deel uit hulst. Ook plekken met bloeiend muskuskruid en als klap op de vuurpeil een geelster waarvan ik denk dat het de in Nederland zeer zeldzame akkergeelster is. Storingsplanten (veel voorkomende bosrandsoorten die wij zo goed kennen uit Zoetermeer) waren beperkt tot de plekken waar bomen waren omgevallen en het toetredend licht zorgde voor het vrijkomen van voedingsstoffen. Daar wél speenkruid, geel nagelkruid, vlier en braam. Verder viel mij vooral de afwezigheid van grote brandnetel op. En dan natuurlijk die gigantisch grote dode, vrijwel holle beukenstammen bekleed met echte tonderzwam en de oeroude eiken waarvan gezegd wordt dat ze 1000 jaar oud zijn maar dat wordt door deskundigen sterk betwijfeld. Het liggend dood hout voorzien van witte klaverzuring, varens en vooral veel uitbundige mosgroei. Prachtig allemaal en het zou geweldig zijn als de Balij er over zo'n 500 jaar ook zo zou uitzien. Of dat een reëel toekomstperspectief is nog maar de vraag daar de bodem ter plekke al een halve eeuw in agrarisch gebruik is geweest.

Bron: H Koop, Vegetatiestructuur en dynamiek van twee natuurlijke bossen: Neuenburger en Hasbruch Urwald. Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie, 1981.

GEZIEN IN ZOETERMEER

13 Bomen en bossen

Tekst en foto's Lodewijk van Duuren

De Verenigde Staten hebben het jaar 2011 uitgeroepen tot het Internationale Jaar van de Bossen. Ook de KNNV-Zoetermeer wil dit jaar aandacht besteden aan bossen en bomen door middel van excursies, lezingen en artikelen. Deze artikelen gaan over bomen in parken, plantsoenen, tuinen en langs lanen. In dit kwartaalbericht komen de plataan en de grauwe abeel aan de orde.

13.1 Plataan

De gewone plataan *Platanus x hispanica* Münchh. is een boom uit de familie Platanaceae (Platanenfamilie).

Platanus x hispanica, synoniem *Platanus x acerifolia* (Ait.) Willd., is een hybride van de oosterse plataan (*Platanus orientalis* L.) en de westerse plataan (*Platanus occidentalis* L.).

Herkomst

De herkomst van de hybride is onbekend, maar de Oosterse plataan komt uit de Balkan en Azië en de Westerse plataan uit Noord-Amerika.

Gebruik

Platanenhout wordt meestal gebruikt voor doeleinden waar gewoonlijk beukenhout wordt toegepast. Speelgoed, finer, borstels en schoenleesten zijn een paar toepassingen voor deze houtsoort.

Naamgeving

De genusnaam *Platanus* is afgeleid van de Griekse naam *Platanos* voor de Oosterse plataan. De naam *hispanica* komt van Hispania, de Latijnse naam voor Spanje en betekent Spaans. Vergelijk het Nederlandse Hispanje. De naam *acerifolia* (Lat.) slaat op de vorm van het blad (Fig. 25) en is samengesteld uit *Acer* = Esdoorn en *folia* = blad. Dus met bladeren gelijkend op de esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) of de Noorse esdoorn (*Acer platanoides*). Grappig is dat de soortnamen van beide

esdoorns weer verwijzen naar het blad van de plataan. De bladeren van de plataan en van deze esdoorns zijn handvormig met spitse lobben.

Fig. 24 Bast van de plataan

Fig. 25 Blad van de plataan

Beschrijving

De gewone plataan kan ongeveer 35 m hoog worden. Het meest kenmerkende onderdeel van de plataan is de bast (Fig. 24) waardoor de platanen in ieder seizoen herkenbaar zijn. Door afschilferen in het najaar ontstaan groenachtige of gele plekken op de grijsbruine bast.

De plataan heeft vijflobbige bladeren (Fig. 25), waarvan elke lob driehoekig is en een getande rand heeft. Platanen lopen laat uit, pas in mei verschijnen de bladeren, als de meeste bomen al lang in blad staan. De plataan is eenhuizig met mannelijke en vrouwelijke bloemen.

De boom heeft bruine dopvruchten (nootjes) die in bolvormige groepjes staan. De vruchten van de plataan vormen bolletjes die tot het eind van de winter aan de boom blijven zitten. De zaden zijn voorzien van gele haartjes die als parachute dienen.

Ziektes en allergieën

Op/in de bladeren van de plataan kan de larve van de plataanvouwmijnmot (*Phyllonorycter platanii*) voorkomen, maar de boom schijnt hiervan weinig schade te ondervinden (Fig. 26).

Het jonge blad en de twijgen zijn dicht bezet met scherpe haartjes. Als deze in het voorjaar uitvallen, kunnen ze soms irriterend werken op het slijmvlies van ogen en luchtwegen.

Fig. 26 Bladmijnen van de plataanvouwmijnmot

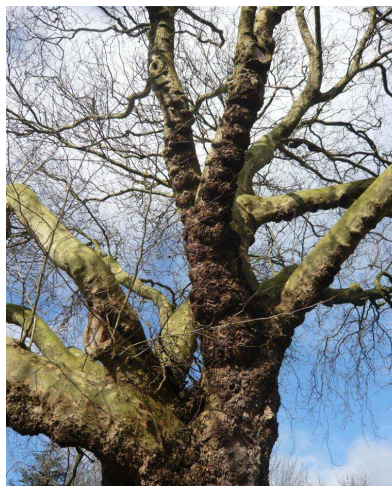

Fig. 27 Waarschijnlijk Zoetermeers dikste boom

Fig. 28 Onderste deel van de stam van de boom

Voorkomen in Zoetermeer

Een van de dikste bomen in Zoetermeer is waarschijnlijk de plataan die een beetje verborgen in een soort steegje aan de Dorpsstraat nr. 33 voorkomt. Gemeten op 1.30 boven de grond heeft de stam een omtrek van 450 cm (Fig. 27 en Fig. 28). Het zal u niet verbazen dat deze boom op de lijst van monumentale bomen van de gemeente Zoetermeer voorkomt.

De boom is in Zoetermeer veel aangeplant om de sierwaarde in straten, op pleinen en in parken. De boom kan de luchtvervuiling goed verdragen en is daarom heel geschikt om in stedelijke omgeving aan te planten.

13.2 Grauwe abeel

De grauwe abeel *Populus x canescens* Smith is een bastaard uit de wilgenfamilie (Salicaceae). Het is een kruising van de witte abeel (*Populus alba*) met de ratelpopulier of esp (*Populus tremula*). De Grauwe abeel is een vruchtbare bastaard die kan terugkruisen met de oudersoorten. Alle drie soorten behoren tot de groep van de witte populieren.

Herkomst

De boom komt voor in Klein-Azië en in Zuid- en Midden-Europa. In Nederland wordt de boom al heel lang aangeplant.

Gebruik

Populierenhout wordt gebruikt in de klompenindustrie en bij de fabricage van lucifers. Ook triplex, tandenstokers en houtwol wordt van dit hout gemaakt. Waarschijnlijk zijn andere populierensoorten daar geschikter voor dan de Grauwe abeel, want aanplant in houtopstanden komt in Nederland niet of nauwelijks voor. Alleen in de duinen is er aanplant met grauwe abelen omdat de boom goed bestand is tegen de zeewind en een goede zandbinder is. Hout van de ratelpopulier en abeel is onder de handelsnaam espenhout bekend.

Naamgeving

De soort heet grauwe abeel, omdat de onderzijde van het blad niet zo wit is als dat van de witte abeel. De naam Abeel is afgeleid van *albus* een verkleinwoord van *albus* dat wit betekent. Een andere Nederlandse naam is Picardische populier, genoemd naar Picardië een streek in Noord-Frankrijk. *Populus* is de oude Latijnse plantennaam voor populier. Het soorttoevoegsel *canescens* betekent grijsachtig, grijs worden en slaat eveneens op de grijswitte onderzijde van de bladeren.

Fig. 29 Boom in het vroege voorjaar

Fig. 30 Bast met ruitvormige openingen

Beschrijving

De boom kan tot 35 m hoog worden met een min of meer ronde kroon met grillig gevormde takken (Fig. 29). De bast van de abeel is zeer karakteristiek, glad, grijsachtig met ruitvormige openingen (lenticellen) (Fig. 30). De ruitvormig-ronde bladeren staan op een zijdelings afgeplatte steel (Fig. 31).

Fig. 31 Deels al verweerd blad

Fig. 32 Mannelijke katjes

Fig. 33 Schutblaadje met tanden

Bloei en bestuiving

De grauwe abeel is tweehuizig, dat betekent dat er aparte mannelijke en vrouwelijke bomen zijn. De bloeiwijzen zijn hangende katjes die in het voorjaar voor het uitlopen van het blad verschijnen. De mannelijk katjes vallen spoedig af (Fig. 32). Bestuiving geschiedt door de wind. De schutbladen van de katjes hebben lange tanden (Fig. 33) in tegenstelling tot de schutbladen van wilgen. Het zaad van abelen is omgeven door katoenachtig pluus. De bomen kunnen enorme hoeveelheden van dit pluus produceren, daarom plant men bij voorkeur mannelijke bomen aan.

Voorkomen in Zoetermeer

Langs straten en in parken zijn in Zoetermeer veel grauwe abelen te vinden. Zo staat er een indrukwekkende rij grauwe abelen langs het fietspad van Station Voorweg naar Buytenwegh.

Bronnen

- Anoniem, 1984. Handleiding inventarisatie waardevolle bomen. Bomenstichting in samenwerking met Staatsbosbeheer.
- Frankenhuyzen, A. van, G. Houtman en W.J. Kabos, 1982. Mineerders van bomen, struiken en kruiden. Wetenschappelijke mededelingen K.N.N.V. nr. 150. 96 pp.
- Sam Segal, 1971. Knoppentabel. Uitgave bjn, cjn, kjn, njn. 16 pp.
- P.A.F. van Veen, 1989. Etymologisch woordenboek. De herkomst van onze woorden. Van Dale Lexicografie. Utrecht en Antwerpen. 895 pp.
- E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra en T. Westra, 1985. Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 1. IVN in samenwerking met VARA en VEWIN. 304 pp.

14 Bomenwandeling op zondag 29 mei

Joke de Ridder

Fig. 34 Bomenwandeling met Lodewijk van Duuren

Een echte publieksexcursie organiseren wij niet zo vaak, maar op 29 mei 2011 had Lodewijk van Duuren een wandeling langs monumentale bomen voorbereid. Er kwamen 6 personen op af, een paar mensen moesten helaas afzeggen. Er is dus wel degelijk belangstelling voor deze activiteit.

Het startpunt was in het Wilhelminapark. Dit park is in 1950 aangelegd om het monument voor de gevallen in de tweede wereldoorlog een plek te geven. Een boom is al een monument als hij (zij) ouder is als 50 jaar, dus veel bomen in het park hadden ook deze status. Lodewijk gaf iedereen een lijst met de bomen en struiken die we konden gaan bekijken, zodat er toch zeker wel wat namen moesten blijven hangen bij de geïnteresseerden.

Er stonden prachtige grote Italiaanse populieren, treurwilgen, esdoorns, hulst, essen, en een zwarte berk, met in plaats van de kenmerkende witte bast van de berken, een zwarte bast. Ook een jonge koningslinde mocht een monumentje heten omdat hij geplant is ter ere van de geboorte van prinses Amalia.

We kregen naast namen van bomen ook veel wetenswaardigheden te horen over beestjes in de boom, die galappels veroorzaken in de eik bijvoorbeeld, of blaasmijnen in bladeren van de hulst.

Ook legde onze gids het verschil uit tussen een boom en een struik, en liet hij ons de bloeiwijze en de vruchtjes van veel bomen zien.

We hadden te kort tijd voor alle bomen op de lijst, maar een paar bijzondere bomen bij de Morgensterkerk (o.a. de atlasceder) en in de Dorpsstraat (een enorme plataan, de robinia, taxus, olijfbom enz.) mochten niet ontbreken. Ik was nog nooit in het pastoorsbos geweest, wat een leuke plek is dat.

Lodewijk had zich erg goed voorbereid en bleek een onderhoudend verteller. Voor de vele mooie bomen die we nog niet gezien hebben kan er wat mij betreft best wel een vervolg komen!

15 De libellen van Zoetermeer

Johan Vos en Hans Lucassen

Dat de libellenfauna in Nederland volop in beweging is, is de laatste decennia vaak onderwerp van gesprek geweest. Ook in dit blad hebben we daar meerdere malen melding van gemaakt. Zoetermeer, gelegen in de centrale droogmakerijen van Zuid-holland staat nu niet echt bekend staat als libelleneldorado. Toch worden we de laatste jaren ook hier vrijwel jaarlijks getraakteerd op nieuwe soorten en/of onverwachtse ontwikkelingen. Daar libellen snel nieuwe geschikte gebieden kunnen bereiken en een groot deel van hun leven in het water doorbrengen wordt de libellenfauna door velen gezien als indicator van de verbeterde (biologische) waterkwaliteit. Maar ook de aan- of afwezigheid van oeverplanten (helofyten) die in het water staan zijn van groot belang bij de metamorfose van larve tot volwassen dier. Je kunt dus zeggen dat een rijke libellenflora ook een graadmeter is voor een goed oeverbeheer. Kortom reden voldoende om, ook in Zoetermeer de vinger aan de libellenpols te houden.

Een klein groepje natuurliefhebbers waaronder Hans Lucassen en Dolf Siebert zijn daar al een aantal jaren volop mee bezig.

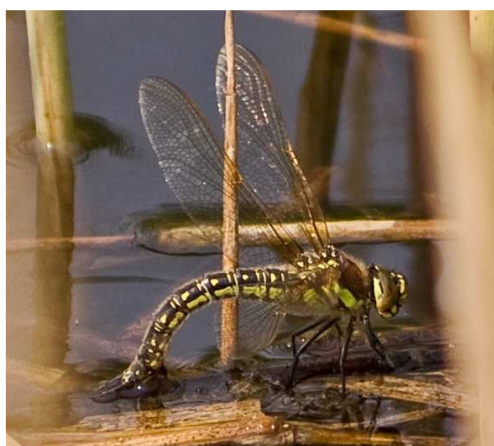

Fig. 35 Eilegginge glassnijder in het poldertuinengebied

Hans Lucassen

Fig. 36 Platbuik in het Prielenbos

Uit de vele meldingen van Hans van het laatste kwartaal hieronder een selectie:

Op 24 april: een platbuik aangetroffen in het Prielenbos, vlak bij de vogelkijkhut.

Op 25 april: in het Westerpark zitten glassnijders (ik heb er twee kunnen tellen); ze jagen langs het riet en verdwijnen dan in een bosje op een eilandje in het midden van de plas. Ik hoop er snel een foto van te kunnen maken.

Op 29 april even (nu ja, noem het maar even) door de poldertuinen gelopen en daar een eilegginge glassnijder gezien (in het gedeelte: Ruigkruidentuin), ook minstens één mannetje, wel een uur op zo'n stalen brugleuning gezeten en telkens was er een mannetje aan het jagen. Ook veel vuurjuffers, variabele waterjuffers, lantaarntjes en (denk ik) watersnuffels waargenomen.

De Gassnijder heb ik nu op vier verschillende plaatsen in Zoetermeer gezien; in en rond het Prielenbos heb ik de meeste waargenomen. Op de terugweg langs het Prielenbos gefietst en daar ook vroege glazenmakers gezien, ik kon er alleen geen foto's van maken.

Op 5 mei: ook de "viervlek" gezien bij de poldertuinen.

Dolf Siebert meldt op 15 mei: ik heb, net als Hans, regelmatig glasnijders en vroege glazenmakers gezien.

Op 20 mei: om plusminus drie uur, aan de Slootweg, ten noorden van het Prielenbos de glasnijder, de platbuik, de gewone oeverlibel en de vroege glazenmaker gezien. Erg actief daar.

Overigens hebben wij hier verleden jaar een vroege glazenmaker in de woonkamer gehad, ik was niet thuis, maar een van mijn dochters heeft er toen foto's van gemaakt.

Verder twee waarnemingen ingevoerd; de grote roodoogjuffer rond de Noord-Aa en lantaarntjes bij de vijver van de buurman in Oosterheem.

In onze tuin heb ik ook de vuurjuffer, de vroege glazenmaker, de gewone oeverlibel en de glasnijder gezien, maar van deze heb ik geen foto kunnen maken.

Op 17 juni: de komende tijd zal ik zeker het gebied in en rond de natuurtuin in het Westerpark bezoeken, ik heb van het vrouwtje bloedrode heidelibel een foto kunnen maken, het mannetje heb ik daar ook gezien, maar niet kunnen fotograferen. In het Westerpark komt de gewone oeverlibel naar mijn idee erg veel voor,

Hans Lucassen

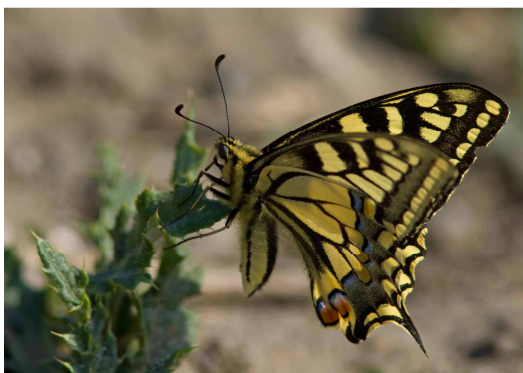
*Fig. 37 Azuurwaterjuffer
gefotografeerd op 2 juni in
Oosterheem*

De vroege glazenmaker en de glasnijder heb ik gezien in Oosterheem, Segwaart, Meerzicht, Rokkeveen en bij het Prielenbos. Dit zijn ook de gebieden waar ik regelmatig kom, en met redelijke zekerheid de aanwezigheid van de libellen kan waarnemen.

En tot slot: eindelijk ook de azuurwaterjuffer kunnen onderscheiden van de variabele waterjuffer (je bent immers nooit te oud om te leren!); de azuurwaterjuffer aangetroffen in de natuurtuin en (tot mijn verbazing) in onze achtertuin.

Graag doen we hierbij een oproep aan in libellen geïnteresseerde enthousiaste natuurvorsers om zich te melden op www.knnv.nl/zoetermeer. We willen op termijn in Zoetermeer een libellenreservaat oprichten!

16 Koninginnenpage in het Buytenpark

Dolf Siebert

Fig. 38 Koninginnenpage

Op 19 april meldde Dolf Siebert: vanmiddag een leuke waarneming gedaan op de heuvel in het Buytenpark: een koninginnenpage!

Dit is wel een heel vroege waarneming van deze zuidelijke soort!

17 Zwaluwnieuws

Marja Kreike

Oeverzwaluwen in Zoetermeer

Op vrijdag 27 mei hebben we de oeverzwaluwen in de kunstwal aan de verlengde Australiëweg geteld. Nu de platen genummerd zijn kan ieder met een gewone verrekijker het invliegen bekijken en dat direct noteren. Uit twee nestopeningen staken al wat kopjes, de rest van de jongen leefde nog in het verborgene. Er zijn nu 47 gebruikte openingen. Dat is aanmerkelijk minder dan vorig jaar, maar er zijn wel een aantal nieuwe natuurlijke nestplaatsen bijgekomen.

Reinier Gillissen

Fig. 39 Nieuwe locatie oeverzwaluwen Oosterheem

Zo meldde Reinier Gillissen (van de gemeente) op 12 mei dat op een gronddepot in Oosterheem een natuurlijke oeverzwaluwwand was ontstaan. "Toen de aannemer dit ontdekte heeft hij dat deel ongemoeid gelaten. Er zitten ongeveer 20 nestgaten in de wand.

De wand bevindt zich tussen de HSL en de N209 in. Het is afgelegen in een stukje niemandsland". Inmiddels zijn daar minimaal 11 paartjes aan het voeren. Ook in de lus van het Bleiswijkseweg-fietspad bij de Randstadrail in aanleg telden we minimaal 12 paartjes.

En tot slot word flink genesteld in een zanddepot aan de uiterst westelijke rand van het Buytenpark. Het zand daar is bedoeld voor de uitbreiding van de begraafplaats maar kan daar blijven tot de zwaluwen zijn uitgevlogen. Er zijn 59 gaten die vrijwel allemaal bezet lijken.

Huiszwaluwtil

Er zijn inmiddels al zo'n 50 huiszwaluwtilen geplaatst in Nederland. Met die er in 2011 nog bij komen zijn het er 63. Al deze tilen lijken op de til die op ..... in het weiland bij stadsboerderij de Weidemolen is geplaatst.

Degene die in 2009 in Biddinghuizen is geplaatst is in 2010 door de huiszwaluwen in gebruik genomen. Dat geldt zowel voor de van tevoren aangebrachte als voor de zelfgemetselde nesten.

Wilfried de Jong uit Nijmegen houdt alle tilen in Nederland bij. Hij vergelijkt het broedsucces van de tilen met allerlei omgevingsfactoren. Iedereen is heel benieuwd hoe snel en hoeveel er de komende jaren bewoond gaan worden. Wij zien natuurlijk vooral uit naar de eerste huiszwaluwen in onze eigen til, want die drie paartjes langs de Voorweg zijn de allerlaatste van Zoetermeer!

Meer informatie over de Zoetermeerse zwaluwen vindt u in "De Praatpaal", het verenigingsblad van de Vogelwerkgroep Zoetermeer.

18 Uit het vogeldagboek van Adrie de Groot

Tekst en foto's Adrie de Groot

donderdag 31 maart

Een zwartkop gisteren in Noord-Aa, Zoetermeer. Hij zong nu en dan al voorzichtig.

vrijdag 8 april

De eerste grauwe ganzen hebben jongen. Meestal zijn het flinke legsels, dit paar gisteren in het Prielenbos had slechts vier kuikens.

Fig. 40 Zwartkop

Fig. 41 Jonge grauwe ganzen

dinsdag 12 april

Vrouw bruine kiekendief vanmorgen met het slepen van takken en twijgen naar een nestplaats in het riet. De vogel heb ik een weekje kunnen volgen, ik heb nog geen man gezien. Dat is opmerkelijk omdat kiekmannen normaal gesproken meehelpen met de nestbouw.

In ons land broeden ca. 1000 à 1500 paartjes bruine kiekendieven, een stabiel aantal. 's Winters verblijven verreweg de meeste in Afrika. Als ze hier in april terugkomen, beginnen mannen en vrouw spoedig een nest te bouwen. Eind april kunnen er al eieren zijn.

Bruine kiekendieven broeden niet meer alleen in rietkragen maar ook op akkers of in lang gras. Hun grondnest is groot en slordig. Meestal 3 à 5 eieren, na 9 à 10 weken vliegen de jongen uit.

Fig. 42 Vrouw bruine kiekendief

Fig. 43 Kleine vos

woensdag 13 april

Vlinders fladderen volgens berichten vroeger dan in voorgaande jaren. Ik heb al flink wat soorten gezien, in het niet zo vlinderrijke westen. Klein geaderd witje, dagpauwoog, kleine vos, Citroentje, Atalanta, bonte zandogjes (gisteren in Prielenbos), vergeet ik er wellicht?

dinsdag 19 april

In deze tijd van het jaar is het toch al natuurlijke Zoetermeerse Buytenpark een gebied dat bruist van het (vogel)leven. Volop tapuiten, grasmussen, kneuen, rietzangers, roofvogels, noem maar op. Heb er vanmorgen een paar uur gezwoven.

Toen ik het park uitreed, zag ik ineens een hermelijn uit een holletje koekeloeren. Fiets neergezet, camera weer uitgepakt en al na een paar minuten liet hij zich kort zien.

Vandaag heb ik me in het Buytenpark gefocust op grasmussen.

Eerst goed gekeken waar de vogels hun baltsvluchten uitvoerden, toen een strategische plek uitgezocht en vervolgens deze mooie vogeltjes gefotografeerd.

Fig. 44 Grassus

Fig. 45 Sprinkhaanrietzanger

woensdag 20 april

Man kneu gisteren in het Buytenpark. De vrouwtjes slegen met nestmateriaal. Sprinkhaanzangers zie je niet zo gemakkelijk.

Ondanks hun kenmerkende, vrij zachte, ratelende zang kan je ze meestal niet ontdekken in de struiken. Het zijn bovendien kleine vogeltjes. Deze liet zich gisteren enkele malen fotograferen in de Noord-Aa.

dinsdag 26 april

In het Buytenpark vanmorgen deze vrouw beflijster in tegenlicht.

Mannen zijn nog mooier met zwart-wit-contrast in plaats van bruin-wit. Weinig vogels hebben zo'n mooie (geschubde) buik. Het broedgebied van beflijsters is in Noord- en Midden-Europa, bij ons trekt de noordelijke soort door.

Fig. 46 Vrouw beflijster

Fig. 47 Man tapuit

maandag 2 mei

De man is waarschijnlijk een Groenlandse tapuit. Groot formaat, bruine glans op grijze rug, geheel getinte buik. Tapuitmannen hebben in alle kleden een zwarte vlek met witte streep bij het oog, vrouwen missen dat zwarte gebied. Foto's eind april in Zoetermeer gemaakt. Tapuiten zie je tijdens de trektijd overal. Als broedvogel doen ze het in ons land steeds slechter.

maandag 9 mei

Na een lange week Drenthe (daarvan volgen later nog enkele Vogeldagboeken) vanmorgen weer in mijn geliefde polders geweest. Ik wil zo graag positief blijven, maar wat zie ik toch weinig jonge weidevogels.

Hopelijk zitten ze in het lange gras.

Jonge kieviten zoeken voedsel op de bodem, jonge grutto's pikken insecten uit de halmen.

Drie patrijshanen hielden elkaar vanmorgen in Zoetermeer goed in de gaten en lieten zich doorlopend horen: ook voor hen is het broedseizoen begonnen.

Fig. 48 Jonge grutto vanmorgen in Zoetermeer op zoek naar insecten

Fig. 49 Nijlganzenfamilie

maandag 23 mei

Ook bij ons hebben nijlganzen een slechte naam en zijn er veel voorbeelden bekend van nijlganzen die andere vogels doden. Maar dit dan: op de Benthuiser Plas zag ik tien dagen geleden een jong nijlganzengezin waartoe een jonge Canadese gans behoorde! Geadopteerd? Ganzenei in nest?

dinsdag 24 mei

Aalscholver gisteren op de Zoetermeerse Plas. De vogel kwam aanzwemmen richting plankier. Je voelde aan dat hij ging "springen" en inderdaad dook hij onder om vaart te maken en op de steiger te wippen. Daarna lekker drogen.

Man grote keizerlibel vandaag in het Prielenbos, evenals deze man vroege glazenmaker.

Fig. 50 Vroege glazenmaker

Fig. 51 Gewone komkommerspin

donderdag 26 mei

Dit is waarschijnlijk de gewone komkommerspin. De gewone komkommerspin lijkt sterk op de tweelingkomkommerspin, die iets minder algemeen is. Voor volledige zekerheid is onderzoek aan de vrouwelijke genitalia nodig. Op de foto uit het Prielenbos lijkt het heel wat, maar dit vrouwtje is maar net een halve centimeter groot! Ook de zeer algemene tuinwolvspin met eicocon, is een kleintje, slechts een paar mm groter dan de komkommerspin.

dinsdag 31 mei

Tal van jonge vogels worden in deze tijd van het jaar door hun ouders gevoerd. Twee witte kwikstaarten bedelen om een hapje, twee andere jonkies wachten op hun beurt. Vandaag in Zoetermeer.

Fig. 52 Bedelende witte kwikstaartjes

Fig. 53 Eerste jonge boerenzwaluwen

donderdag 2 juni

Het is 2011, het Jaar van de boerenzwaluw. Er zijn [allerlei activiteiten](#) om de boerenzwaluwen te beschermen. De eerste jonge vogels zijn uitgevlogen. Voederende oudervogel dinsdag in Zoetermeer. Boertjes broeden in de regel tweemaal, soms hebben ze drie legsels.

BUITEN DE VERENIGING

19 Veldgids "beschermde planten en dieren van Zoetermeer"

Johan Vos

De vraag om een lokale veldgids kwam voort uit de gedragscode Flora- en faunawet zoals die vorig jaar door de gemeente Zoetermeer is opgesteld en vervolgens door het ministerie van LNV werd goedgekeurd. Ontwikkelaars, bouwers, projectleiders, beheerders en aannemers die moeten gaan werken volgens deze gedragscode hadden de opdrachtgever (in dit geval de gemeente Zoetermeer) gevraagd om een handreiking vanuit de natuur. Mensen die niet gewend zijn om hun werkzaamheden op beschermde planten en dieren af te stemmen wilden in eerste instantie weten om welke plant- en diersoorten het gaat. Deze vraag was indertijd de aanleiding om een Veldgids met beschermde plant- en diersoorten voor het grondgebied van Zoetermeer samen te stellen.

Vervolgens werd onze vereniging benaderd met de vraag of wij onze veldkennis wilden inzetten om tot een zo bruikbaar mogelijk product te komen. Gezien natuurbescherming voor onze vereniging een belangrijke doelstelling is hebben we, samen met vertegenwoordigers van onze zusterverenigingen positief gereageerd op dit verzoek.

Vast stond dat de soorteninhoud van de Veldgids identiek moest zijn aan die van de gedragscode. Het gaat om soorten die hier zijn/worden waargenomen en ook om soorten waarvan deskundigen verwachten dat ze hier in de toekomst waargenomen gaan worden.

Aangezien alle broedvogels beschermd zijn en de gids niet te dik mocht worden is gekozen voor vogels waarvan het nest gedurende het hele jaar (mogelijk) beschermd is. De exacte motivatie om sommige soorten wel en andere niet te beschermen ligt echter bij het ministerie van ELI (vroeger LNV). Op een natuurvereniging als de KNNV komt deze keuze niet altijd even logisch over.

Vanwege het gemeentelijk natuurbeleid is ook een aantal soorten van de rode lijsten, dat niet door de Flora- en faunawet beschermd wordt in de gids opgenomen. Het betreft soorten waar Zoetermeer (in

nationaal opzicht) iets voor kan betekenen en die bij het beheer van de buitenruimte aan de lijst met beschermde soorten zijn toegevoegd. De leuke toegevoegde waarde van de gids is dat de meeste foto's in de Zoetermeerse natuur genomen zijn. Leden van de Zoetermeerse verenigingen hebben voor een deel ook foto's voor de gids geleverd. Gedurende de ontwikkelingsfase hebben we regelmatig conceptteksten aangevuld en op hun actualiteit gecheckt. Naast de drie Zoetermeerse veldbiologische verenigingen heeft ook bureau Stadsnatuur Rotterdam een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van deze gids. Onderzoekers van dit bureau doen regelmatig onderzoek in Zoetermeer, in opdracht van de gemeente. Met name op het gebied van vleermuizen is hun inbreng essentieel geweest. Van de resultaten van dat onderzoek hebben we ook als KNNV-afdeling veel geleerd.

Fig. 54 Uitreiking Veldgids door wethouder Spiel

Gemeente Zoetermeer

Fig. 55 Veldgids beschermde planten en dieren van Zoetermeer

Dinsdag 29 maart 2011 was het dan eindelijk zover. Wethouder Frank Spiel reikte op stadsboerderij "de Weidemolen" in Oosterheem de eerste gidsen uit. Uiteraard was dat aan vertegenwoordigers van de aannemers en van de natuurverenigingen.

Unaniem waren alle aanwezigen blij verrast met het eindresultaat, een fraai kleurrijk boekje, 243 bladzijden dik dat netjes in de binnenzak past. Je kunt er dus zo het veld mee in!

Een prachtig resultaat dat tot stand kon komen in nauwe samenwerking met leden van natuurverenigingen die de Zoetermeerse natuur kennen als hun broekzak en de lokale overheid.

Vormt dit dan niet meteen het overtuigende bewijs van de maatschappelijk (meer)waarde van lokaal actieve natuurverenigingen?

Veldgidsen zijn verkrijgbaar bij de omgevingsbalie van het Stadhuis en op de drie stadsboerderijen en kosten € 15,-. De veldgids komt ook als PDF op de gemeentelijke website.

20 Fotowedstrijd "Prielenbos in Beeld"

Maak kans op een workshop Natuurfotografie

Kent u het Prielenbos dat verscholen ligt achter de Zoetermeerse Plas? Het is een moerasbos dat op een natuurlijke manier is ontstaan en waar de natuur nog steeds vrij spel heeft. Een prima plek om de mooiste foto's te maken van bomen die behangen zijn met lange baarden van mossen of van de gele lissen die in het voorjaar bloeien. Overal zijn volop vogels te horen en in de vogelkijkhut kunt u ze op uw gemak bekijken én fotograferen. Ontdek het verborgen leven van het Prielenbos en breng het zo origineel mogelijk in beeld. U maakt kans op een workshop Natuurfotografie.

Biodiversiteit

Met deze fotowedstrijd wil de gemeente aandacht vragen voor een van de grootste milieuproblemen van deze tijd: de wereldwijde vermindering van de biodiversiteit. Biodiversiteit omvat alles wat leeft op aarde. Denk aan planten, dieren en mensen. Voor het behoud van de biodiversiteit is in Nederland de Coalitie Biodiversiteit 2010 opgericht om samen met gemeenten en bedrijven de handen ineen te slaan. Ook de gemeente Zoetermeer is toegetreden tot deze coalitie en besteedt in het kader van Duurzaam Zoetermeer extra aandacht aan Biodiversiteit. Benieuwd wat u zelf kunt doen?

Google eens op "Biodiversiteit" of kijk op de site van de gemeente www.zoetermeer.nl/duurzaamzoetermeer

Johan Vos

Fig. 56 Prielenbos in het voorjaar

Spelregels

1. Stuur uw foto voor 15 november 2011 digitaal op naar: prielenbosinbeeld@zoetermeer.nl maximaal 3 foto's per inzender
2. Vermeld uw naam, adres en telefoonnummer
3. De gemeente krijgt de rechten om uw foto te gebruiken om het onderwerp biodiversiteit onder de aandacht te brengen, zoals op de gemeentesite en bij tentoonstellingen. Bij publicaties wordt altijd uw naam vermeld. Uw foto's worden niet gebruikt voor commerciële doeleinden.

Beoordelingscriteria

De foto's worden op de volgende criteria beoordeeld:

1. Herkenbaarheid van het onderwerp.
2. Originaliteit
3. Kwaliteit, compositie, scherppte etc.
4. De foto's moeten in het Prielenbos gemaakt zijn

21 Bijzondere ontwikkelingen in jonge (klei)bossen

Johan Vos

Op 31 maart jl. organiseerden IVN, KNNV en Vogelwerkgroep de jaarlijkse voorjaarlezing op het stadhuis. Vanwege het internationaal jaar van het bos stond deze lezing in het teken van ontwikkelingen van de flora en vegetatie in jonge kleibossen. Bossen zijn onmisbaar voor de ecosystemen op onze planeet, zijn een belangrijke bron voor de biodiversiteit en vervullen een cruciale rol in de klimaatontwikkeling. Piet Bremer, onze gastspreker deze avond promoveerde in 2007 aan de Wageningen Universiteit op een proefschrift over de ontwikkelingen in jonge polderbossen met name wat betreft de varens.

Speciaal voor deze gelegenheid hadden diverse Zoetermeerse werkgroepen een kleine fototentoonstelling met paddenstoelen, mossen en (bos)planten ingericht

Tilly Kester

Fig. 57 Piet in actie

Piet begon zijn verhaal met een boeiend relaas over de geografische ontwikkelingsgeschiedenis van de lage landen.

Klei komt in Nederland bijna overal voor en bestaat uit kleimineralen waarvan er vele soorten bestaan. Kleigronden zijn, vergeleken met zand, slecht waterdoorlatend. In droge tijden houden ze lang water vast, maar in natte tijden verdrinken de gewassen er eerder. Ook hebben kleigronden minder last van uitspoeling dan zandgronden. Hierdoor houden ze beter voedingsstoffen voor planten vast. Gezien deze gunstige eigenschappen zijn vrijwel alle kleigronden in Nederland in de loop der eeuwen in agrarisch gebruik gekomen.

Pas aan het begin van de jaren '80 ontstond er een toenemende behoefte onder de bevolking om "op zondag in het bos te kunnen wandelen". Vooral Flevoland is relatief rijk aan jonge kleibossen. Het Horsterwold, o.a. beroemd om zijn bijzondere varens is het grootste. Vlak langs de rivieren bevinden zich hier en daar nog wel bosrestanten op rivierklei zoals Amelisweerd en Nijenrode met bomen tot wel 40 meter hoog! Rivierkleibos, o.a. langs de Kromme Rijn wordt vaak als hakhout beheerd. Dit merendeels essenhakhout is bekend om zijn geheel eigen mossenflora.

Ook in de droogmakerijen in en rond Zoetermeer is ruimte voor bos gereserveerd. De Balij en de al aangeplante stukken Bentwoud zijn de eerste voorbeelden van deze recente (bos)ontwikkelingen. Ook hier gaat het om kleigrond met als uiteindelijk natuurdoel het essen-iepenbos. Het leuke is dat je deze potentie al heel snel kunt aflezen aan de spontane kruidengroei met soorten als mannetjesvaren, brede stekelvaren, brede wespenorchis, grote keverorchis, speenkruid e.d. De uiteindelijke soortenrijkdom en -samenstelling is echter in belangrijke mate afhankelijk van de grootte van het toekomstige bos in kwestie.

Vervolgens werd uitvoerig ingegaan op de verschillende strategieën die zaden en sporen hanteren om nieuw bos te bereiken. Sporen en superfijne orchideeënzaden kunnen gebruik maken van de wind en van de regen en zo als eerste het nieuwe bos koloniseren. Vogels verspreiden vruchten van besdragende struiken en menselijke recreanten met hun harige viervoeters allerlei zaden van elders. Voor dat laatste is de afstand van het nieuwe bos tot de meest nabijgelegen stad van groot belang. Ook het dumpen van tuinafval in de bosrand is vaak de oorzaak van de verspreiding van bosplanten in het aangrenzende bos. Dit wordt mede veroorzaakt door het gegeven dat veel tuinplanten van oorsprong bosplanten zijn. Allemaal verschijnselen die ons in Zoetermeer bekend voorkomen. De plantenwerkgroep heeft de verspreiding van tal van bosplanten in het Westerpark in de loop der jaren nauwkeurig kunnen documenteren. Wat wellicht nog toegevoegd kan worden aan het lijstje met verspreidingsstrategieën is de neiging van "natuurliehebbers" om de natuur een handje te willen helpen door bewust mooie soorten uit te zaaien. Uiteraard ging Piet ook uitgebreid in op de varenflora van het Kuinderbos waar na 20 jaar alle soorten van Nederlandse flora voorkomen. Met name de begreppeling (het reliëf) van dit bos bleek een essentiële voorwaarde hiervoor.

Na de pauze kwamen de paddenstoelen aan bod. Er is veel op mycologisch gebied te beleven in jonge kleibossen. Het aantal soorten dat is waargenomen benadert de 1500 en de lijst groeit nog steeds. Elk jaar worden weer nieuwe vezelkoppen en franjehoeden waargenomen terwijl andere soorten zich stabiliseren. Zelfs op de voedselrijke kleigrond spelen de mycorrhiza-soorten een rol bij de opname van voedingsstoffen door bomen en struiken. Aangevoerd is dat mycorrhiza-soorten de groei versnellen. Van Amelisweert is bekend dat 40% van de soorten uit mycorrhiza-soorten bestaat.

Tot slot wees Piet nog op de betekenis van boslanen voor paddenstoelen op kleigrond. Die kunnen bijzonder rijk aan vezelkoppen, melkzwammen, boleten (o.a. de netstelige heksenboleet) en gordijnzwammen zijn.

Vervolgens kwamen inrichting en beheer van jonge kleibossen aan de orde. Het doel van de beheerder is dat er na 20 jaar opgaand bos voor de recreanten beschikbaar is. Verjonging vindt plaats in bosgaten die kunnen ontstaan door windworp. (met als gevolg stam- en voetbreuk) Vanuit het bos bezien is de gunstigste periode om te dunnen in april, (onder redelijk droge omstandigheden) maar dat is vanwege het broedseizoen vrijwel uitgesloten.

Tegenwoordig is het in de mode geraakt om veel bos te laten begrazen door grote grazers maar in de praktijk blijkt dat de veebezetting die wordt aangehouden vrijwel altijd te hoog is. (advies 0,1 gve/ha, in de Oostvaarderplassen is de bezetting 1 gve/ha) Hierdoor kan het bos zich nauwelijks ontwikkelen. Daar komt bij dat Sleedoorn van nature nauwelijks in kleibossen voorkomt. Sleedoorn zou een beschermende functie kunnen uitoefenen t.a.v. kiemende jonge bomen en struiken. Om massale ontwikkeling van grote brandnetel tegen te gaan is vernatting een goede beheermaatregel. Een essenbos kan een paar weken met de voeten in het water per jaar prima verdragen! Het effect van een hoge grondwaterstand op de groei van de grote brandnetel is overigens schitterend waarneembaar in ons eigen Prielbos!

Tot slot ging Piet in op de mogelijkheden voor mossen. De mossen zoeken in nat bos de boomstammen op. Dikkopmos wordt vervangen door puntmos. Pleksgewijs vernattingen kan een positief effect hebben op de mosflora. Slingerende kleibeken zijn voor veel bossen sowieso een verrijking.

Door de wijze van aanplant te variëren kan men de toekomstige variatie in het bos positief beïnvloeden:

1. meer traditioneel door de bomen in een bepaald plantverband aan te planten.
2. pleksgewijs groepjes bomen aanplanten die zichzelf vervolgens kunnen uitzaaien en over het gebied verspreiden.
3. geheel spontaan door niets te doen (=braakligging) en af te wachten wat er komt.

Ook kan variatie gecreëerd worden als gevolg van het planten van allerlei verschillende boomsoorten. Es, iep, abeel, zoete kers, schietwilg, zomereik, linde, beuk, hazelaar, meidoorn e.d. Keus genoeg!

Door het informatieve gehalte van de lezing en de enthousiaste wijze van presenteren ontstond er uiteindelijk nog een levendige discussie met de zaal. Piet, nogmaals dank en graag komen we nog eens naar Flevoland om de complete Nederlandse varenflora te bekijken.

22 Invloed van gewichtloosheid op de levenscyclus van zandraket

Annet de Jong

In het vroege voorjaar van 2011 werd de gemeente benaderd door de Vereniging "Gemeenten voor Duurzaamheid" met de vraag om haar netwerk in te zetten voor de uitvoering van het project "Kassen in de ruimte" op basisscholen in Zoetermeer.

Het Internationaal Ruimtestation ISS is het grootste internationale ruimtevaartproject ooit. Op 400 Km hoogte in een baan om de aarde zorgt het voor permanente aanwezigheid van de mens in de ruimte.

De gewichtsloosheid is de belangrijkste eigenschap van het ISS. Schoolkinderen van 12-14 jaar in heel Europa(!) worden uitgenodigd om mee te doen aan een experiment waarbij astronaut Paulo Nespoli de effecten onderzoekt van gewichtsloosheid op de levenscyclus van een plant.

De plant waarmee geëxperimenteerd wordt is de zandraket (*Arabidopsis thaliana*). De hele levenscyclus in de natuur (van zaad tot zaad) neemt minimaal 5 weken (hoogzomer bij 16 uur licht) tot 15 weken (onder minder optimale omstandigheden) in beslag. Zandraket is een zelfbestuiver die geen insecten nodig heeft om tot zaadproductie te komen. Kortom een ideale plant voor wetenschappelijk onderzoek.

Op 27 januari 2011 ontving NME Zoetermeer het verzoek om mee te doen aan dit experiment. De officiële start van het project was op 17 februari, de dag dat de shuttle werd gelanceerd met astronaut Paulo aan boord die vervolgens het experiment startte. Een film met de astronaut die in de ruimte de kweekbakken inzet is te zien op: <http://wsn.spaceflight.esa.int/?pg=mm&id=301>

Helaas waren op dat moment alle beschikbare kweekkassen met zaden voor Nederland al vergeven. Een in het Nederlands vertaalde handleiding met instructie was gelukkig wel beschikbaar en te downloaden. Op zoek naar zaden van de zandraket kwam ik uiteindelijk terecht bij de Wageningen Universiteit. Daar kreeg ik meteen zeer enthousiaste, behulpzame medewerkers aan de telefoon. Na wat heen en weer mailen

ontving ik per post de minuscule zaadjes in piepkleine plastic reageerbuisjes van 5 cm (waarin gemiddeld al 500 zaadjes zitten!)

Via een nieuwsbrief werden docenten van de bovenbouw benaderd en al gauw meldden zich drie leerkrachten aan. De stadecoloog, een collega aan de andere kant van het stadhuis en ikzelf hebben ook meegedaan met het project. Op 17 februari waren zes kweekbakken ingezaaid en uitgezet.

Mijn ervaringen en observaties:

Omdat de zaden van zandraket zo minuscuul klein zijn, kreeg ik de tip om die "te verdunnen" met spierwit, zeer fijn aquariumzand uit de dierenwinkel. Het voordeel hiervan is dat je de zaden goed kunt verspreiden en dat je meteen ziet waar je gezaaid hebt. Dit vergemakkelijkt het ontdekken van de kiemplanten enorm.

Helaas zijn om verschillende redenen de bakken van de drie scholen binnen vier weken terugbezorgd met de mededeling "dat niks is opgekomen".

De reden hiervoor zou kunnen zijn dat de bakken gedurende de krokusvakantie vergeten zijn.

Bovendien was het weer in deze periode zonnig en droog zodat de net gekiemde plantjes in een dag kunnen verdrogen.

Het unieke van dit project en een grote stimulans voor de scholen was dat de kinderen de ontwikkeling van de plantjes konden vergelijken met die in de ruimte. Helaas waren de gegevens en filmpjes op de ESA-site niet "snel, safe en simpel" te vinden. Bij navraag bleek dat de leerkrachten er niet eens aan waren toegekomen.

De zaden in de bak van de stadsecoloog zijn wel gekiemd, maar omdat de bak te weinig (zon)licht kreeg zijn de plantjes niet in bloei gekomen. (noordzijde van het gebouw)

De bak aan de oostkant van het gebouw heeft wel voldoende licht gekregen. Hier sluiten de rolluiken automatisch als de zon "te vel" wordt. De verzorging in de meivakantie echter bleek ook hier onvoldoende en de plantjes verdroogden.

De bak op mijn kamer (aan de westzijde van het gebouw) is steeds bij directe zonneschijn in de schaduw gezet. De resultaten heb ik wekelijks bijgehouden in het bijbehorende schema. Dit lag al die weken trouw op de vensterbank.....inderdaad in de volle zon. Helaas had ik te laat door dat de inkt waarmee ik mijn observaties noteerde verbleekte wat deze onleesbaar heeft gemaakt. Gelukkig heb ik wel, bijna wekelijks foto's gemaakt, zodat de resultaten van het project niet verloren zijn.

Week 1 – 11 febr.

Week 3 – 18 febr.
Week 4 – 7 mrt. 6 blaadjes

Week 5 - 14 mrt. 8 blaadjes

Week 6 - 21 mrt 12 blaadjes
Doorsnede 4 cm. Temp 25 °C.

Week 7 - 28 mrt

Week 8 - 4 apr.
Week 9 – 9 houtjes + 3 bloeiaren

Week 10 - 18 april In bloei

Week 11 - 28 apr. Geen bloemen meer, rozet bijna weg, bruine bladeren.

Week 11 - 28 april. Zaad en houtjes "uitgezaaid" op de vernsterbank

Week 14 - 16 mei
Alles dood.

Week 16 - 30 mei De nieuwe generatie

Week 16 - 30 mei De nieuwe generatie

Fig. 58 Het proces weergegeven met een fotoreeks

23 Het jaar van de Vleermuizen

2011 is het Jaar van de Vleermuizen. Met een publiekscampagne vraagt de Zoogdierverseniging aandacht voor deze voor veel mensen onbekende, mysterieuze maar wel beschermde en uiterst nuttige zoogdieren. Vleermuizen zijn helemaal niet eng of gevaarlijk, zoals helaas vaak wordt gedacht. Nederland ontdekt in 2011 vleermuizen! De Zoogdierverseniging en Vleermuiswerkgroep Nederland (VleN) dagen iedereen uit om de laatste dagen juni op pad te gaan voor een vroege vleermuizen telling.

Al 50 verblijfplaatsen van vleermuizen gemeld tijdens de vroege vleermuizen telling

Tel (ook) mee in het Jaar van de Vleermuizen

Let op zwermende vleermuizen

Verblijfplaatsen kenmerken zich door zwermende vleermuizen. Vleermuismoeders gaan 's avonds op jacht naar insecten. Vlak voor het licht wordt komen ze terug bij de verblijfplaats en 'zwermen' daar voordat ze naar binnen vliegen. Wanneer u tussen een half uur voor zonsopkomst en een half uur na zonsopkomst op pad gaat kunt u dat prachtige fenomeen waarnemen en een belangrijke en beschermingswaardige vleermuislocatie vinden.

Zet de wekker lekker vroeg

De eerste 50 verblijfplaatsen zijn inmiddels via www.jaarvandevleermuizen.nl gemeld, verspreid over heel Nederland. Het levert enthousiaste reacties op. Er zijn zelfs mensen die de gordijnen 's nachts open laten om de vleermuizen vanuit bed te kunnen zien zwermen! De komende tijd zullen deskundigen een aantal van deze verblijfplaatsen bezoeken om te kijken welke soort vleermuis er woont.

Meedoen?

Zoek een wijk of enkele straten uit aan de rand van uw dorp of stad, grenzend aan het buitengebied, aan water, of grenzend aan een park met water. Loop vervolgens in die wijk rondjes tussen ongeveer half 5 en half 6 en let op de gevels en dakranden van de huizen. Met een beetje geluk kunt u zo zwermende vleermuizen vinden. Deze vliegen vlak voor het echt licht wordt langdurig voor hun slaapplek in de nok van een gevel of dakrand. En steeds weer gaan ze even op de muur zitten. Zodra de eerste uiteindelijk echt naar binnen kruipt, volgt de rest binnen enkele seconden. U moet goed opletten om het te zien, zo snel gaat dat. U hebt dan een fantastisch natuurfenomeen meegemaakt en de verblijfplaats gevonden. Een zeer illustratief en verhelderend filmpje hierover is te bekijken op www.jaarvandevleermuizen.nl.

Vleermuizen zwermend bij hun verblijfplaats gevonden?

Geef deze dan door via www.jaarvandevleermuizen.nl. Voor zoveel mogelijk locaties zullen we vrijwilligers vragen de vleermuissoort en het aantal uitvliegers vast te stellen.

24 Noordnatuurnieuws, zomer 2011

Marianne Ketting

Voetje voor voetje verover ik de tuin bij het nieuwe huis. Het was bij onze intrek een keurige tuin. De tuinclubdames waren oprecht blij voor mij: "Wat fijn voor Marianne dat ze nu eindelijk een nette tuin heeft zonder onkruid". Zelf stond ik argwanend tegenover zo veel netheid. Al die brave rodo's, hosta's op een rijtje.... Dat ik voor deze plek gevallen was lag meer aan de wildere elementen. De grote bomen. De majestieitlijke beuk, de stoere eiken - en het eekhoortje dat erdoorheen huppelde -. En ik was op slag verliefd op de vijver. Zo groot... de oppervlakte van mijn hele Zoetermeerse stadstuin, minstens. Helder en vol leven. Helaas richtte de vroeg invallende winter met sneeuw en ijs een slachting aan onder de vijverbewoners. Ondanks de ijsvrijhouders. Na de dooi bleken de ondiepten vol lijken te liggen. Wat heb ik staan schelden op de onnozelaars die te dom waren geweest om bijtijds in de diepte weg te kruipen. Met emmers vol werden de kadavers in de vuilnisbak gedumpt. Stomme dooie beesten! Om jullie had ik voor deze tuin gekozen, nota bene, en dat gaat dan maar dood of het niks kost!

Maar toen de lentezon weer in het water scheen, bleken er genoeg overlevenden rond te zwemmen. Goudvissen met lange vinnen, sierlijk zwevend tussen de waterplanten. Sommige gekleurd, de meeste zwart; de reiger heeft selectief gevestigd. En kikkers! De eerste ronkende kwaker in het voorjaar werd met ontroering begroet. Halleluja, er leeft er nog een! Maar nu ze elkaar in zomernachten luidruchtig de groene huid zitten vol te schelden zijn we eigenlijk blij dat het er niet zo héél veel meer zijn.

De inrichting van de tuin weerspiegelt de geschiedenis van zijn bewoners. Er liggen nog wat flagstones, wanneer waren die ook weer in zwang? Van de jaren 80 is een fluweelboom overgebleven, die wijd en zijd uitlopers opstuwt. Uit de tijd dat hier een boerderij stond, stammen de grote bomen. De beuk, de eiken, essen, berken, een kastanjeboom, kersbomen te hoog om leeg te plukken, een stel vliegdenen. Ook uit die oertijd rest de zwengelpomp, in geen jaren meer gebruikt, maar Peter heeft hem weer aan de praat gekregen!

Aan bewoners die in onmin leefden met de boze buitenwereld herinnert het vervaarlijk gepunte gietijzeren hek langs de weg. Diezelfde mensen legden de vriendelijke vijver aan met lissen en dotters en rietsigaren. Waarschijnlijk danken we aan hen ook het zwierige klinkerstraatje langs de schuur, met bochten en cirkels en randen van spoorbiels, en het uit brokken biels gebouwde pomphok.

Fig. 59 Viltganzerik?

Fig. 60 Het ontwerp

Fig. 61 Het resultaat

De volgende bewoners waren drukbezette ondernemers zonder tijd voor tuinarbeid. Zij lieten een tuinarchitect een ontwerp maken voor een strakke onderhoudsarme tuin. Het werd een ontwerp met grote gebaren: forse vlakken bodembedekkers, lange strakke hagen, veel "makkelijke" heesters. De waardevolle bestaande elementen werden er mooi in opgenomen en het werd een rustige tuin waarvan het onderhoud geen diepgaande vakkennis of plantenliefde verlangt. Maar de tuinman die daarvoor werd ingeschakeld had die plantenliefde nu juist wel. Dus verlichtigde hij de grote vlakken klimop en maagdenpalm met

vrolijke struikjes: gevlekte rodo's, gele en rode Japanse esdoortjes, bontbladige weigelia's. Hij schoffelde en harkte nauwgezet, omdat zijn opdrachtgevers dat zo wensten. Zelf, zo heeft hij ons toevertrouwd, had hij het graag wat voller gezien.

Nu ben ik aan de beurt om mijn stempel te drukken. Dat is niet makkelijk, want ik heb groot ontzag voor Het Ontwerp. Daar snapte ik eerst niets van, maar ik ga het steeds meer waarderen. Ik laat mijn favoriete ietwat wilde planten erop los. Het moet gaan gonzen en fladderen in deze tuin, er moeten hommels en vlinders gelokt worden. Ik hoop op weelderige groei, op uitbundige bloei van heemplanten. Lijkt me spannend in contrast met die strakke hagen. Eén leuk wild stuk is er alvast: uit de kieren van het flagstoneterras wolken wilde bloemetjes. Kruipende tijm samen met schapenzuring en een lief geel bloemetje, dat zich liet determineren als "viltganzerik". Volgens de beschrijving vrij tot zeer zeldzaam, maar hier in de tuin zaait het zich ongeremd uit. Dus twijfel ik aan mijn determinatie. Terwijl wij wachten op meer natuur in de tuin, is die er daaromheen volop. De wielewaal heeft al gezongen voor ons slaapkamerraam!

25 Natuur- en milieuagenda

Actuele activiteiten op natuur- en milieugebied in Zoetermeer kunt u vinden op de gemeentelijke website die u m.b.v. de link: <http://www.zoetermeer.nl/index.php?mediumid=9&pagid=1098> rechtstreeks kunt benaderen.

Namen

REDACTIE KWARTAALBERICHT
Johan Vos (023-5280231)
johan@vosdenhartog.demon.nl
Taeke M. de Jong (079-3516599)
Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer
Email T.M.deJong@tudelft.nl

Inleverdatum oktobernummer: voor 20 september 2011. Handgeschreven tekst een maand vóór deze datum inleveren.

Bestuur 2011

Henk Lubberding (voorzitter) 079-3219841
Leiwater 1. Email: waglub@xs4all.nl,
Lodewijk van Duuren (secretaris) 079-3214149
Fred Jansen (penningmeester),
Tilly Kester 079-3412605
Hans Bieze 079-3421351

Auteurs in 2011

Arno van Berge	Wim de Liefde
Henegouwen	Henk Lubberding
Anke de Bruijn	Hans Lucassen
Lodewijk van Duuren	Winfried van Meerendonk
Adri de Groot	Fred Reeder
Annet de Jong	Martin van der Reep
Sinie de Jonge	Joke de Ridder
Tilly Kester	Anke Smits
Marianne Ketting	Nel Sonneveld
Marja Kreike	Jeroen Voogd
	Johan Vos

Ik wil ook lid worden

van de KNNV + afdeling Zoetermeer
O > als lid € 32,50 per jaar
O > als huisgenootlid á € 27,50 per jaar
deze leden ontvangen dit blad, het landelijke KNNV-blad Natura, korting op de KNNV-uitgaven en het recht op deelname aan KNNV-kampen

naam
.....

adres
.....

postcode
.....

telefoon
.....

Email
.....

handtekening
.....

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer, T.M.deJong@tudelft.nl of naar Johan Vos johan@vosdenhartog.demon.nl

Index

Vet betekent auteur

Cursief betekent afbeelding

- 4e Stationsstraat 12
4-zadige wikke 15
aalscholver 26
abeel..... 19; 31
Acer 17
Acer platanoides 18
Acer pseudoplatanus 18
Aegopodium podagraria..... 12
akkergeelster..... 17
akkervergeet-mij-nietje..... 9
akkerwinde 9
Amelisweerd..... 30
Aquilegia vulgaris 12
Arabidopsis thaliana..... 12; 31
atalanta 24
atlasceder..... 21
avondkoekoeksbloem 15
azuurwaterjuffer 22
Balij..... 6; 10; 17; 30
Balijbos..... 10
Balijbrug 7; 10; 13
bastaardpaardenstaart..... 6
bastaardpaardestaart..... 6
basterdklaver..... 15
Beekbergerwoud..... 16
beflijster 25
Benthuizer Plas 26
Bentwoud 30
Berlijn 4
beuk..... 17; 31; 34
Biddinghuizen..... 23
Bieze, Hans 36
bij..... 4
bijenorchis 14
bijvoet..... 9
blaasmijnen 21
blaassilene 12; 15
Blaeu, kaart van 16
bloedrode heidelibel 22
boerenwaluw 27
boerenwaluwe 27
bolderik..... 15
bont zandoogje..... 11; 24
bonte wikke 15
bosanemoon 17
bosorchis 14
braam 12; 17
Brassica rapa 12
brede orchis 13; 14; 15
Brede orchis 13
brede stekelvaren..... 30
brede wespenorchis 11; 30
Bremer, Piet 29
Briljant 12
Bruijn, Anke de..... 15
bruine kiekendief 24
Bruyn, Anke de 11
Burgemeester Hoekstrapark
..... 12
Buytenpark 22; 23; 24; 25
Buytenwegh..... 20
Campanula glomerata 7
Campanula rupunculus..... 7
Canadese gans 26
canadese kornoelje 11
Canadese kornoelje..... 11
canescens 19
Catapodium rigidum 12
Centranthus ruber..... 12
citroentje 24
citroenvlinder 11
Cornus alba 10
Cornus sanguinea 10
Cornus sericea 11
Dactylorhiza maculata 14
Dactylorhiza maculata subsp
fuchsii 14
Dactylorhiza maculata subsp.
maculata..... 14
Dactylorhiza majalis subsp
majalis 13
Dactylorhiza majalis subsp.
praetermissa 13
dagpauwoog 24
daslook 10; 11
dauwbraam 11
Diabaas 12
dikkopmos 31
Dorpsstraat 19; 21
duist 15
Duuren, Lodewijk van 17; 20;
36
dwergviltkruid..... 11; 12
echte tonderzwam 17
echte valeriaan 10
Edelsteensingel 12
Eeden, Frederik van 16
Eeden, Frederik Willem van 16
eekhoorn..... 34
eik 10; 15; 16; 34
ELI 27
els 14
engels raaigras 13
Engels raaigras..... 15
Epipactus palustris 14
Equisetum arvense 6
Equisetum fluviatile..... 6
Equisetum x litorale 6
ereprijs 8
Eruca vesicaria 5
es 10; 21
Es 31
esdoorn 17; 21
esp 19
espenhout 19
essenbos 31
essenhakhout..... 30
essen-iepenbos..... 30
fioringras 13
fitis..... 8
Flevoland 30
Flora- en faunawet..... 27
Floriade '92 13
fluweelboom 34
Frankenhuyzen, A. van 20
galappels..... 21
geel nagelkruid..... 17
geelster 17
Geerweg 12
geknikte vossenstaart 13
gele ganzenbloem..... 15
gele kamille 15
gele lis 16
gele morgenster 15
Geranium molle..... 12
gestreepte witbol..... 13; 15
gevlekte aronskelk 11
gevlekte orchis 14
gewone esdoorn 10
gewone hoornbloem 9
gewone klier 16
gewone komkommerspin... 26
gewone oeverlibel 22
gewone rolklaver..... 16
gewoon biggenkruid..... 12
Gillissen, Reinier 23
glassnijder..... 21; 22
gordijnzwam 30
goudfazant 8
goudvis..... 34
grasmus 24; 25
grauwe abeel 17; 19; 20
grauwe gans 23; 24
Groenewegen, Herman..... 11
Groenlandse tapuit..... 25
groot heksenkruid 11
Groot, Adri de 23
grote brandnetel..... 8; 17; 31
grote egelskop 16
grote ereprijs 8
grote keizerlibel..... 26
grote keverorchis 14; 30
grote ratelaar..... 15
grote roodoogjuffer..... 22
grote vossenstaart 13

grutto	13; 26	Liefde, Wim de	11	Platanus x hispanica Münchh	17
haagwinde	9	lijsterbes	10	Platanus occidentalis L.	17
hangende zegge	13	linde	31	Platanus orientalis L.....	17
harig wilgenroosje	16	LNV.....	27	<i>platbuik</i>	21; 22
harige ratelaar	15	Loirestroom.....	5	<i>poelruit</i>	7
Hasbrucher Urwald	16	Londen.....	4	Poelruit.....	6
hazelaar	31	look zonder look	8; 10	poldertuinengebied	13
heen	16	Lubberding, Henk ...	4; 12; 36	Populus alba	19
heermoes	6	Lucassen, Hans	21	Populus tremula	19
heggenwikke	12	Maastricht	3	Populus x canescens Smith	19
helofyten.....	21	mannagras.....	13	Potentilla indica.....	12
hermelijn.....	24	mannetjesvaren	11; 30	Prielenbos ...	6; 15; 21; 22; 23;
Heukels' flora	5	margriet	10	24; 26; 29; 31	
<i>hoenderbeet</i>	9	Meerpolderdijk	12	Prismalaan	12
Hoflaan	14	Meerzicht	22	Prunus.....	11
holpijp	6	meidoorn.....	10	puntmos	31
hondsdraf	8	middelste teunisbloem.....	15	raapzaad	12; 16
hulst.....	21	ministerie van ELI	27	ransuil	8
Hypericum perforatum.....	12	moerasvergeet-mij-nietje ...	16	rapunzelklokje	7
Hypochaeris radicata	12	moeraswespenorchis.....	14	ratelpopulier	19
iep.....	31	Morgensterkerk.....	21	rechte rolklaver	15
Italiaanse populieren	21	mos.....	17	Reeder, Fred	8; 11; 12
Jaar van de Vleermuizen ...	33	Mourik, Joop	5	Ridder, Joke de .	5; 9; 11; 12;
jacobskruiskruid	8	muskuskruid	17	20	
Jansen, Fred	36	natuurtuin.....	14	ridderzuring	13
Jong, Annet de	31	Neottia ovata	14	rietgras	15
Jong, Wilfried de	23	Nespoli, Paolo	31	rietorchis	13; 14; 15
Juweellaan	12	netstelige heksenboleet.....	30	Rietorchis	13
kardinaalsmuts	10	Neuenburger Holz	16; 17	rietorchissen.....	12
Kester, Tilly	10; 11; 36	Neuenburger Urwald ...	16; 17	rietzanger	24
Ketting, Marianne	34	Nijenrode	30	robinia	21
kievit	26	<i>nijlgans</i>	26	rode klaver	15
klein gaderd witje	24	Noord-Aa	22; 23; 25	rode kornoelje	10; 11
klein kroos	13	Noorse esdoorn	18	Rokkeveen	22
klein streepzaad	15	oeverzegge	13	rolklaver	15
<i>kleine vos</i>	24	oeverzwaluw.....	23	Rosa multiflora	6
<i>klimop-ereprijs</i>	8	olijfboom	21	Rubus spec.	12
Klink, Jan van	15	ooievaarsbekken	9	Ruigtkruidentuin	21
kluwenhoornbloem.....	9	Oosterheem	22; 23	ruw beemdgras	13; 15
<i>kluwenklokje</i>	7	oosterse morgenster.....	15	Salicaceae	19
kluwenzuring	13	oosterse plataan	17	schapenzuring.....	35
KM-hok 30.56.35.....	8	Ophrys apifera	14	scherpe boterbloem	9
Km-hok 30.57.41	10	paardenkastanje	10	Schiebroekstraat.....	15
KM-hok 305753.....	11	<i>paarse dovenetel</i>	9	schietwilg	31
kneu.....	24; 25	pastinaak	15	schijnaardbei.....	12
kompassla	15	pastoorsbos	21	scholekster.....	13
koninginnenpage.....	22	patrijs	26	Schuddebeursstraat.....	15
koningslinde	21	Peking.....	4	Scrophularia nodosa	12
Koop, H.	17	perzikkruid	13	Segwaart.....	22
korenbloem	15	Phyllonorycter platani	18	Siebert, Dolf	21; 22
kornoeljes	10	Picardische populier	19	Silene vulgaris.....	12
Kreike, Marja	23	<i>pijlkruid</i>	13	sint-janskruid.....	12
Kuinderbos	30	plataan	17; 18; 21	Sleedoorn.....	31
kweek	13; 15	plataanvouwmijnmot.....	18	slipbladige ooievaarsbek	9; 15
landkaartje.....	11	Platanaceae.....	17	Slootweg	22
Lansinghage.....	9	Platanenfamilie	17	smalle wikke.....	12; 15
lantaartje	21; 22	Platanus x acerifolia (Ait.)		smeerwortel.....	16
Leeuwen, Freek van.....	12	Willd., ...	17	Sorbus aucuparia.....	12
Leeuwen, Jenny van	11	Platanus x hispanica	17	<i>Speel, wethouder</i>	28
Leyens, De	6; 14				

speenkruid..... 8; 10; 17; 30
 spinselmotjes 10; 11
 spoorbloem 12
sprinkhaanrietzanger..... 25
 sprinkhaanzangers..... 25
 Spruit, Adrie 5
 Stadsnatuur Rotterdam,
     bureau..... 28
 stekelvaren 11
 sterrenkroos 13
stijf hardgras..... 11; 12
 straatgras 9
 tamme kastanje..... 10
 tapuit..... 24; 25
 taxus 21
Thalictrum flavum..... 6
 tijm 35
 treurwilg 21
 tuinwolfspin 26
 tureluur 13
 tweelingkomkommerspin.... 26
 uitstaande melde 15
 varenflora 30
 variabele waterjuffer..... 21; 22
 veelbloemige roos 6; 7
 veelkleurig vergeet-mij-nietje 9

veelwortelig kroos 13
 veenwortel 9; 15
 veldereprijs 12
 veldesdoorn 10
 vergeet-mij-nietje 9
Veronica arvensis 12
 Vierhuizen..... 12
 viervlek..... 22
viltganzerik..... 35
 Vleermuiswerkgroep
     Nederland (VleN) 33
 vlier 10; 17
 vogelkers 10
Vos, Johan .5; 11; 13; 16; 21;
     27; 29
 vroege glazenmaker 22; 26
 vroegeling 9
 vuurjuffer 21; 22
watergentiaan 15; 16
 watersnuffel 21
 Watertoren 12
 waterzuring 13
 Weeda, Eddy 7
 Westerpark 6; 14; 21; 22
 westerse plataan 17
 wilde akelei 12

wilde cichorei 15
 wilde liguster 10
 wilde lijsterbes..... 12
 wilde ridderspoor..... 15
 wilg 14
 Wilhelminapark 20
 winterpostelein 9
 witjes 11
 witte abeel 19
 witte klaver 15
witte klaverzuring 16; 17
 witte kornoelje 10
 witte kwikstaart..... 27
witte waterlelie 15; 16
 zachte ooievaarsbek 12
 zandhoornbloem 9
 zandraket 9; 12; 31
 Zegwaardseweg..... 15; 16
 Zegwaardsewetering..... 15
 zevenblad..... 12
 zoete kers 31
 Zoetermeerse Plas..... 26
 zomereik 10; 31
 zwaardherik..... 5; 6
 zwarte berk 21
 zwartkop..... 8; 23; 24